

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 โรงเรียนเทศบาลโพธิ์ศรี เทศบาลเมือง มหาสารคามในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารการศึกษา
2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
4. การประกันคุณภาพการศึกษา
5. มาตรฐานการศึกษา
6. แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
 - 6.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม
 - 6.2 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองทางคุณธรรมจริยธรรม
 - 6.3 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
7. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
8. บริบทโรงเรียนเทศบาลโพธิ์ศรี
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหารการศึกษา

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ มีขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่งต่อมา มีการจัดตั้งสถาบันทางการศึกษา ซึ่งเรียกว่า โรงเรียนขึ้น โดยต้องมีผู้เข้ามาดำเนินการจัดการทางการศึกษา และเมื่อการศึกษาขยายจำนวน โรงเรียน ได้เพิ่มมากขึ้น จึงพบว่าการบริหารศึกษามีลักษณะแตกต่างกับการบริหารอื่น ๆ ต้องให้ความสำคัญและฝึกอบรมผู้บริหารก่อนเข้าสู่งานบริหารการศึกษา (ชาญชัย อาจินสมาจาร. 2544 : 27-29)

1. การบริหาร

1.1 ความหมายของการบริหารการศึกษา

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ดังนี้

วิชชัย เปรมปรีดี (2543 : 87-88) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาเยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมหนึ่ง ๆ ในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยมหรือคุณธรรมในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคมโดยกระบวนการต่างๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนทั้งในและนอกโรงเรียน

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2544 : 39-40) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การทำงานร่วมกัน การช่วยให้ตระหนักในเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษา การให้บริการสังคม การเข้าไปเกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครองและประชาชน และให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลเหล่านี้ การใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด สำหรับการศึกษาและวัตถุประสงค์ของมัน โดยผ่านทางวิธีการของการจัดองค์การ การสั่งการ การอำนวยความสะดวก และปรับปรุงการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

กู๊ด (Good. 1973 : 14) ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ 2 นัยคือ

1. การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดการควบคุมดูแลและ

อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนให้ดำเนินไปตามนโยบายและเป้าหมายที่วางไว้

2. การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดการควบคุมและ

อำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการของโรงเรียนทุกแห่ง เพราะกิจกรรมทั้งหมดเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้การบริหารการศึกษารับบรรลุวัตถุประสงค์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเยาวชน ประชาชนหรือสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม

1.2 หลักการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมาย ผู้บริหารต้องมีหลักการบริหารนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ได้วางหลักการบริหารการศึกษาไว้ดังนี้

ปราชญา กล้าหาญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง (2545 : 12-15) กำหนดหลักการบริหารไว้ 9 ประการ หรืออาวูรทั้งเก้าประการของการบริหารการศึกษามีดังนี้ ความเข้าใจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ การใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการคาดคะเนและจัดทำแผนงาน ความสามารถในการจัดโครงสร้างและระบบงาน ความสามารถในการจัดบุคลากรในหน่วยงาน ความสามารถในการอำนวยความสะดวกบริหาร การเป็นผู้นำ การร่วมมือประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และความสามารถในการจัดทำรายงานประเมินผลในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการจัดการควบคุมทรัพยากรค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2543 : 14-16) ระบุว่าปัจจุบันการบริหารองค์กรภาครัฐและเอกชนนิยมใช้หลักการบริหารการจัดการที่ดี (Good Governance) หรือนักวิชาการบางคนเรียกว่า หลักธรรมาภิบาลบ้าง หลักธรรมบ้าง ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดี ได้กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ระเบียบดังกล่าวพยายามสะท้อนภาพการบริหารจัดการที่ดีในองค์การซึ่งเริ่มจากการเรียกร้องของธนาคาร โลกให้ประเทศผู้กู้เงินกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีให้เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยประกันว่าผู้บริหารได้ดำเนินการบริหารด้านความรับผิดชอบและนำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จขององค์การอย่างแท้จริง เป้าหมายดังกล่าวรวมไปถึงความรับผิดชอบต่อ การเปิดเผย โปร่งใส การมีส่วนร่วม หลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าวนี้ ได้ระบุหลักการไว้ 6 ประการ สามารถใช้ได้ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดังนี้

1. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมายและ

กฎข้อบังคับเหล่านี้ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายในกฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

2. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นความถูกต้องดีงาม โดยร่วมกันรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักการนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน คนในชาติ โดยการปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับรู้อและเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาความสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

5. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกันและกล้าที่จะยอมรับผลงานการกระทำของตน

6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค้สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

จากหลักการบริหารดังกล่าวข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าการบริหารการศึกษา จำเป็นต้องนำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นหลักการบริหารอย่างเป็นระบบ การบริหารการศึกษา ในลักษณะนี้ทำให้การบริหารการศึกษามีหลักการที่ดี ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีประสิทธิภาพและทักษะในการบริหารที่จะให้การบริหารการศึกษาบรรลุเป้าหมาย เป็นการประยุกต์เอาความรู้ของหลักการบริหารมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา

1.3 กระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหารเป็นแนวทางเทคนิค หรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ปฏิบัติภารกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย มีผู้เสนอกระบวนการบริหารไว้ดังนี้

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Association of School Administrators) เสนอกระบวนการหรือขั้นตอนในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ (อ้างถึงใน รัชชชัย เปรมปรีดิ์. 2543 : 88)

1. การวางแผน (Planning)
2. การแสวงหา (Allocation)
3. การกระตุ้น (Stimulation)
4. การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (Co-ordination)
5. การประเมินผล (Evaluation)

Luther Gulick and Lyndall Urwick ได้สรุปกระบวนการบริหารประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ เรียกย่อ ๆ ว่า “POSDCoRB” คือ (อ้างถึงใน รัชชชัย เปรมปรีดิ์. 2543 : 92-93)

1. การวางแผนการดำเนินงาน (P = Planning)
2. การจัดโครงสร้าง (O = Organizing)
3. การจัดบุคลากร (S = Staffing)
4. การวินิจฉัยสั่งการ (D = Directing)
5. การประสานงาน (Co = Coordinating)
6. การรายงาน การประชาสัมพันธ์ (R = Reporting)
7. การจัดงบประมาณ (B = Budgeting)

กรมวิชาการ (2539 : 30-32) ได้เสนอกระบวนการบริหาร 7 ขั้นดังนี้

1. การวางแผน
2. การจัดองค์กร
3. การจัดสรรคน
4. การนำ การปฏิบัติ
5. การควบคุมงาน
6. การรายงานผล

7. การจัดสรรงบประมาณ

กระบวนการบริหารที่นักการศึกษาเสนอดังกล่าว โดยองค์รวมเหมือนกัน เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การประสานงานและการควบคุม เพียงแต่นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญเป็นลำดับก่อนหลังและเน้นให้เห็นความชัดเจน แต่ทั้งนี้ยังมีความสอดคล้องต่อกัน องค์การต่าง ๆ สามารถเลือกใช้ตามความเหมาะสมของตนเอง หากปฏิบัติตามกระบวนการอย่างครบถ้วนและทบทวนการปฏิบัติเสมอก็เชื่อแน่ว่า ภารกิจงานจะต้องบรรลุเป้าหมายอย่างแน่นอน ซึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้คำนึงถึงความสำคัญและจำเป็น จึงได้ยึดกระบวนการบริหารที่เสนอโดยกรมวิชาการเพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กรมวิชาการ (2545 : 4-7) ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้

1. หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศจึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1.1 เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

1.2 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

1.4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

1.5 เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2. จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีจุดหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ. 2545 : 25-26)

2.1 เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือมีคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

2.2 มีความคิดสร้างสรรค์ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน รักการค้นคว้า

2.3 มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์

2.4 มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการสร้างปัญญาและทักษะการดำเนินชีวิต

2.5 รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

2.6 มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

2.7 เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทยภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.8 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.9 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งดีงามให้สังคม

ดังนั้นเพื่อการจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

1.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

1.2 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

1.3 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

1.4 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. สารระการเรียนรู้

กำหนดสารระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน เป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

2.1 สารระการเรียนรู้ภาษาไทย

2.2 สารระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

2.3 สารระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

2.4 สารระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.5 สารระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

2.6 สารระการเรียนรู้ศิลปะ

2.7 สารระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี

2.8 สารระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

สารระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคน ต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสารระการเรียนรู้ที่สถานศึกษา ต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วยสุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสารระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐาน ความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสารระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นๆ สามารถเลือกจัดการ เรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสารระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้ เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนอง

ความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตาม ศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนา

ความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิง พหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษา ด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและมิงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง อย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตาม ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์ เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมาย ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐาน การเรียนรู้เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียงจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะ มาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจน มาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 800-1000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 800-1000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 1,000 -1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์
จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

การประกันคุณภาพการศึกษา

1. แนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นวิธีการหรือกลยุทธ์ที่กำหนดแนวปฏิบัติหรือแนวทางในการดำเนินงานในการจัดการศึกษาที่เป็นหลักประกันว่า นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 79) การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) กับการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) สองคำนี้มักมีการใช้แทนกันอยู่เสมอ ความแตกต่างในคำสองคำนี้อยู่ที่การสื่อความหมายถึงวิธีการจัดการในเรื่องคุณภาพ การควบคุมคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนรากฐานของ “การแก้ไข” ขณะที่การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนรากฐานของ “การป้องกัน”

ในด้านการให้คำนิยามของคำ “คุณภาพ” การควบคุมคุณภาพให้ความหมายว่า เป็นเรื่องของความดี ความงาม แต่การประกันคุณภาพให้ความหมายในแง่มุมมองของการบรรลุความต้องการที่แท้จริงของลูกค้า (นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม) และสอดคล้องกับวิถีชีวิต การประกันคุณภาพ จึงเป็นวัฒนธรรมใหม่เปลี่ยนมิติจากการเป็นผู้มีอำนาจกำหนดคุณภาพ และผู้ควบคุมมาเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เปลี่ยนจากระบบที่งัดมาเป็น การอาศัยซึ่งกันและกัน โดยทุกคนรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ ต้องมีร่วมกัน เปลี่ยนวิถี การทำงาน จากการแสวงหาวิธีการใหม่หลังจากเกิดการสูญเสียขึ้นมาเป็นการสร้างวิธีการที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นตั้งแต่แรกให้มากที่สุด เพื่อลดโอกาสที่ผลผลิต จะไม่เป็นไปตามคุณภาพที่วางไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.

2544 : 1-2)

กระทรวงศึกษาธิการได้ได้กำหนดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยให้มีมาตรฐานเป็นเลิศ หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา กำหนดไว้เป็น 3 ข้อ คือ

1. รัฐบาลกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายการบริหารงาน งานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรให้จังหวัดและสถานศึกษาทุกระดับ และทุกประเภท
2. รัฐสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
3. โรงเรียนต้องแสดงภาวะหน้าที่ความรับผิดชอบต่อนักเรียน และผู้ปกครอง ตามมาตรฐานกำหนด ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา

2. ความสำคัญของการประกันคุณภาพ

กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา โดยกำหนดนโยบายการปฏิรูปการบริหารจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางเพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างจริงจัง โดยเฉพาะผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของกรมวิชาการ ในปีการศึกษาที่ผ่านมา ผลการสอบระดับชาติปีการศึกษา 2551 พบว่า คุณภาพการศึกษาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีผลเฉลี่ยค่อนข้างต่ำทุกวิชาที่ประเมิน นอกจากนั้นยังพบว่า คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่งและคุณภาพการศึกษาแต่ละพื้นที่ของประเทศ มีความแตกต่างกันค่อนข้างสูง ซึ่งสอดคล้องกับผลสรุปการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษา (สมศ.) และการแสดงความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปของทุกเวที

การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการจึงจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยเร็ว (สำนักทดสอบทางการศึกษา. 2545 : 23)

ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา แนวคิดเรื่องการประกันคุณภาพเริ่มเข้ามาพร้อมกับกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อดำเนินการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามภาระรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง มีส่วนในการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ที่สามารถสนองเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของรัฐธรรมนูญ แผนการศึกษาชาติ และแผนพัฒนา ศาสนา และวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดไว้ในมาตรา 47 ระบุให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก และได้กำหนดไว้ในมาตรา 48 ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก นอกจากนี้ มาตรา 49 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องได้รับการประเมินภายนอกอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี และต้องเสนอผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

ฉะนั้นสถานศึกษาต้องพัฒนาการจัดการศึกษาของตนและแสดงความรับผิดชอบต่อให้ประจักษ์แก่สังคมว่าสถานศึกษามีประสิทธิผลใน 2 ประเด็นหลัก ต่อไปนี้

1. ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง

2. สถานศึกษามีศักยภาพในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุผลตามมาตรฐานอย่างแท้จริง

การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดมีการดำเนินงานพัฒนาสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษานับเป็นการกิจเร่งด่วนของทุกกรม โดยมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และมีการนิเทศ แนะนำในเรื่องการประกันคุณภาพเพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

และดำเนินการให้ต่อเนื่อง กระทรวงศึกษาธิการจึงมอบหมายให้กรมวิชาการรับผิดชอบ
แผนงานการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นแผนงานหลักของการปฏิรูปการศึกษา
ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีภาระงานสำคัญ คือ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ
การศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกและเป็น
หลักประกันให้สาธารณชนเกิดความเชื่อมั่นในระบบการจัดการศึกษาในระดับมหัพภาค
ภาพรวมของประเทศต่อไป (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ. 2545 : 1-4)

3. ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน)
ได้ให้ความหมายของการประเมินคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมินคุณภาพการจัด
การศึกษา การติดตามการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งกระทำ
โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพ
และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน
คุณภาพการศึกษา. 2543 : 5)

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษา
หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรม ตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนา
คุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 7)

กล่าวโดยสรุป การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการ
และการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ตามภารกิจของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน
โดยจะต้องสร้างความมั่นใจต่อผู้ปกครอง ชุมชน สังคม ว่าการดำเนินงานของสถานศึกษา
จะทำให้ นักเรียนมีคุณภาพและลักษณะอันพึงประสงค์ตามความคาดหวัง

คุณภาพของโรงเรียนต้องเกิดจากฝีมือของบุคลากรภายใน โรงเรียนและผู้มี
ส่วนสนับสนุน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานของบุคลากรใน โรงเรียนทุกคน
ทุกฝ่าย ต้องตระหนักถึงภารกิจที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง
และชุมชน จะต้องสร้างและพัฒนาคุณภาพของตนให้มีความพร้อมที่จะใช้เพื่อประโยชน์
ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน หรือคุณภาพของโรงเรียน (ธีระ รุญเจริญ. 2546 : 160)

4. ระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 47 ระบุให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบการประกันคุณภาพภายในมุ่งเน้น การกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 18 (2) โดยให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นระบบที่สถานศึกษา ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การกำกับ ดูแลและสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชาและบริบทของแต่ละสถานศึกษาที่มีความแตกต่างในการบริหารจัดการ ข้อมูลหลักฐานที่ตรวจสอบได้ (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ. 2545 : 24)

โดยหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเต็ม ศึกษภาพ

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร การศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
6. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
7. การผจญระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

การดำเนินการดังกล่าวให้สถานศึกษายึดหลัก การมีส่วนร่วมของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการสนับสนุนและกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด

5. การดำเนินงานประกันคุณภาพ

5.1 การดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา 3 ประการ ประกอบด้วย (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 79)

5.1.1 การควบคุมคุณภาพการศึกษา คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติที่นำการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดมาตรฐานด้านผลผลิต ปัจจัย กระบวนการ
- 2) การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน หมายถึง การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ศิษยานิเทศก์ และผู้บริหารทางการศึกษาและการสนับสนุนปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5.1.2 การตรวจสอบและการแทรกแซงคุณภาพการศึกษา (Quality Audit and intervention) คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

1) การประเมินความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา และการจัดทำรายงานของสถานศึกษาต่อประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีลักษณะเป็นการติดตาม และตรวจสอบของสถานศึกษา (Internal Audit)

2) การติดตามและตรวจสอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (External Audit)

3) มาตรการปรับปรุงคุณภาพสถานศึกษา ที่มีคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Quality Intervention)

5.1.3 การประเมินคุณภาพการศึกษา (Quality Assessment) คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด ประกอบด้วย

1) กระบวนการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา (External School Review)

2) การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวม หรือ การประเมินคุณภาพการศึกษา (Total Quality Assessment)

การดำเนินการทั้ง 3 ประการ เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน กระบวนการแทรกแซงคุณภาพการศึกษาสามารถดำเนินการทั้งในระหว่างกิจกรรมการควบคุมคุณภาพการศึกษา และในกิจกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษา

5.2 นโยบายให้มีการประกัน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุถึงการประกันคุณภาพไว้ว่า ดำเนินการโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น ดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2549 : 17)

5.2.1 จัดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ทุกโรงเรียนมีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมกัน

5.2.2 ส่งเสริมให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาร่วมกัน

5.2.3 สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น ระหว่างเสรีภาพในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของส่วนภูมิภาคกับกรอบการดำเนินงานในส่วนกลางกำหนด

5.2.4 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีระบบและต่อเนื่อง

มาตรฐานการศึกษา

1. ความหมายของมาตรฐานการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมาย มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา

สุรศักดิ์ ป่าเฮ (2543 : 6) ให้ความหมายคำว่า มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดที่เกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นภายในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับส่งเสริม กำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 9) ให้ความหมาย มาตรฐานการศึกษา คือ สภาพที่พึงประสงค์ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งแสดงได้โดยประสิทธิภาพของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในปัจจุบันนี้ มาตรฐานการศึกษายังถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาอีกด้วย

มาตรฐานสามารถแสดงให้เห็นได้ทั้งเชิงปัจจัย กระบวนการและผลผลิตที่ผู้บริหารและครูจะต้องเป็นเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อพัฒนานักเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 3) สรุปว่ามาตรฐานการศึกษาหมายถึง ข้อกำหนดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการศึกษาเป็นคุณภาพที่ต้องการให้เกิดในสถานศึกษา และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับ การดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา

2. มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับปฐมวัย ของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดขึ้นตามกรอบมาตรฐานการศึกษาท้องถิ่นเดิม (มถ.) มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และมาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) โดยประกอบด้วย

2.1 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถาบันการศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี 24 มาตรฐาน 106 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

2.1.1 มาตรฐานด้านปัจจัยทางการศึกษา (จำนวน 5 มาตรฐาน 24 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 1 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี มีครูและบุคลากรสนับสนุนเพียงพอ (สพฐ.6) (สมศ.8)

ตัวบ่งชี้

1) มีคุณธรรมจริยธรรมและปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ
ครู (มถ.3.4,3.5) (สพฐ.9.1) (สมศ.8.1)

2) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน (สพฐ.9.2) (สมศ.8.2)

3) มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน (สพฐ.9.3)

(สมศ.8.3)

4) มีการแสวงหาความรู้และเทคนิควิธีการใหม่ๆ เป็นประจำ

(สพฐ.9.4) (สมศ.8.4)

5) จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาหรือเทียบเท่าขึ้นไป
(สพฐ.9.5) (สมศ.8.2)

6) สอนตรงตามวิชาเอก – โท หรือตรงตามความถนัด (สพฐ.9.6)
(สมศ.8.3)

7) มีจำนวนเพียงพอ (หมายรวมทั้งครูและบุคลากรสนับสนุน)
(สพฐ.9.7) (สมศ.8.5)

มาตรฐานที่ 2 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สพฐ.10) (สมศ.9)

ตัวบ่งชี้

1) ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
มีประสิทธิภาพการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สมศ.9.1 – 9.8)

2) ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มีประสิทธิภาพการสอน
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สมศ.9.2)

3) ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มีประสิทธิภาพการสอน
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สมศ.9.3)

4) ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม
มีประสิทธิภาพการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สมศ.9.4)

5) ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษามีประสิทธิภาพ
การสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สมศ.9.5)

6) ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมีประสิทธิภาพการสอน
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สมศ.9.6)

7) ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
มีประสิทธิภาพการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สมศ.9.7)

มาตรฐานที่ 3 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ
การศึกษา (สพฐ.11) (สมศ.10)

ตัวบ่งชี้

1) มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ
การบริหารการศึกษา (สพฐ.11.1) (สมศ.10.1)

2) มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ (สพฐ.11.2)

(สมศ.10.2)

3) มีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและการจัดการ

(สพฐ.11.3) (สมศ.10.3)

4) การบริหารงานมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้อง

พึงพอใจ (สพฐ.11.4) (สมศ.10.4)

มาตรฐานที่ 4 สถานศึกษามีจำนวนผู้เรียน และอายุตามเกณฑ์ (สมศ.8.5.3)

ตัวบ่งชี้

1) มีอัตราส่วนจำนวนผู้เรียนต่อห้องเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

(สมศ.8.5.3)

2) ผู้เรียนมีเกณฑ์อายุ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษามีทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัด

การศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (สมศ.12.1) (สมศ.13)

ตัวบ่งชี้

1) มีอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องพิเศษ วัสดุ ครุภัณฑ์

เพียงพอ

2) มีการระดมงบประมาณและทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา

3) มีสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ และนวัตกรรมที่เหมาะสมต่อ

การจัดการศึกษา (สมศ.13.2)

4) มีสภาพแวดล้อม พื้นที่สีเขียว และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อ

การจัดการศึกษา

2.1.2 มาตรฐานด้านกระบวนการทางการศึกษา (จำนวน 8 มาตรฐาน 40 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 6 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหาร

และพัฒนองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร (สพฐ.12) (สมศ.11)

ตัวบ่งชี้

1) มีการจัดองค์กร โครงสร้างและระบบการบริหารงานที่เหมาะสม

(สพฐ.12.1) (สมศ.11.1)

2) มีการจัดข้อมูลสารสนเทศอย่างครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน

(สพฐ.12.2)

3) มีการพัฒนาบุคลากร (ผู้บริหาร ครู และบุคลากรสนับสนุน)

อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (สพฐ.12.4)

มาตรฐานที่ 7 สถานศึกษามีการบริหารและจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐาน (สพฐ.13) (สมศ.11.3)

ตัวบ่งชี้

- 1) มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา (สพฐ.13.1)
- 2) มีการบริหารเชิงกลยุทธ์และใช้หลักการมีส่วนร่วม (สมศ.11.2)
- 3) มีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมพัฒนาโรงเรียน
- 4) มีรูปแบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน (สพฐ.13.4)
- 5) มีการตรวจสอบและถ่วงดุล (สพฐ.13.5) (สมศ.11.3)

มาตรฐานที่ 8 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ (สพฐ.14) (สมศ.12,13)

ตัวบ่งชี้

- 1) มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมเกี่ยวกับผู้เรียน
และท้องถิ่น (สพฐ.14.1) (สมศ.13.1)
- 2) มีรายวิชาให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจอย่างหลากหลาย
(สพฐ.14.2) (สมศ.12.2.2)
- 3) มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัด
และความสามารถของผู้เรียน
- 4) มีการส่งเสริมพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และสื่อการเรียน
การสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (สพฐ.14.4) (สมศ.12.2)
- 5) มีการจัดระบบการบันทึก การรายงานผลและการส่งต่อข้อมูล
ของผู้เรียน (สมศ.12.2.4)
- 6) มีระบบการนิเทศการเรียนการสอนและนำผล ไปปรับปรุง
การสอนอยู่เสมอ (สมศ.12.2.5)
- 7) มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียน
การสอน (สพฐ.14.7) (สมศ.13)
- 8) ดำเนินการส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ติดตามผล
และใช้ผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

มาตรฐานที่ 9 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน
อย่างหลากหลาย (สพฐ.15) (สมศ.12.3)

ตัวบ่งชี้

- 1) มีการจัดและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเข้มแข็งและ
ทั่วถึง (สพฐ.15.1) (สมศ.12.3.1)
- 2) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถ
ทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน (สพฐ.15.2) (สมศ.12.3.2)
- 3) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษ
และความถนัดของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ (สพฐ.15.3) (สมศ.12.3.3)
- 4) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่พึงงาม (สพฐ.15.4) (สมศ. 12.3.4)
- 5) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ/ดนตรี/นาฏศิลป์/กีฬา
และนันทนาการ (สพฐ.15.5) (สมศ.12.3.5)
- 6) มีการจัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณี
และภูมิปัญญาไทย (สพฐ.15.6) (สมศ.12.3.6)
- 7) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย (สพฐ.15.7)
(สมศ.12.3.7)

มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริม
ให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ (สพฐ.16) (สมศ.12.1)

ตัวบ่งชี้

- 1) มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่เหมาะสม
(สพฐ.16.1) (สมศ12.1.1)
- 2) มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน
(สพฐ.16.2) (สมศ12.1.2)
- 3) มีการให้บริการเทคโนโลยี สารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อ
การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (สพฐ.16.3) (สมศ12.1.3)
- 4) มีการจัดห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด พื้นที่สีเขียวและ
สิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอและอยู่ในสภาพการใช้การได้ดี(สพฐ.16.4) (สมศ12.1.4)
- 5) มีการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่ (สพฐ.16.5)
(สมศ12.1.5)

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้
และภูมิปัญญาท้องถิ่น (สพฐ.17)

ตัวบ่งชี้

1) มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญา
ท้องถิ่น (สพฐ.17.1)

2) มีการสนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชน
เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษา (สพฐ.17.2)

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา
สถาบันวิชาการ เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน (สพฐ.18) (สมศ.14)

ตัวบ่งชี้

1) มีการจัดแหล่งวิทยากรในการให้ความรู้และบริการชุมชน
(สพฐ.18.1) (สมศ.14.1)

2) มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (สพฐ.18.2) (สมศ.14.2)

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา (สพฐ.12.3) (สมศ.11.4)

ตัวบ่งชี้

1) มีการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

2) มีการพัฒนามาตรฐานการศึกษา

3) มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

4) มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (สมศ.11.2.2)

5) มีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา

6) มีการประเมินคุณภาพการศึกษา

7) มีการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี

8) มีการผูกงระบบประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.3 มาตรฐานด้านผลผลิต (ผู้เรียน) (จำนวน 11 มาตรฐาน 42 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 14 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

(สพฐ.1) (สมศ.1)

ตัวบ่งชี้

1) มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้น

ของศาสนาที่ตนนับถือ (สมศ.1.1)

2) มีความซื่อสัตย์สุจริต (สมศ.1.2)

3) มีความกตัญญูกตเวที (สมศ.1.3)

4) มีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม (สมศ.1.4,1.6)

5) ประหยัด และรู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

(สมศ.1.5)

6) นิยมไทย เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ภูมิใจ

ในวัฒนธรรมและความเป็นไทย (สมศ.3.4)

มาตรฐานที่ 15 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม (สพฐ.2)

(สมศ.1.5)

ตัวบ่งชี้

1) รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเอง และสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม (สพฐ.2.1)

2) เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม (สพฐ.2.2)

มาตรฐานที่ 16 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต (สพฐ.3) (สมศ.7)

ตัวบ่งชี้

1) มีทักษะในการจัดการและการทำงานให้สำเร็จ (สมศ.7.1)

2) พากเพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน

3) ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจในผลงานของตนเอง

(สมศ.7.2)

4) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (สมศ.7.2)

5) มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

(สมศ.7.3)

มาตรฐานที่ 17 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง คิดแบบองค์รวมทั้งระบบ และมี

วิสัยทัศน์ (สพฐ.4) (สมศ.4)

ตัวบ่งชี้

- 1) สามารถเปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นความคิดรวบยอด (สมศ.4.1)
 - 2) สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมายและแนวทางการตัดสินใจได้ (สมศ.4.2)
 - 3) ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ (สมศ.4.2)
 - 4) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดแบบองค์รวมทั้งระบบ และมีจินตนาการ (สมศ.4.3)
- มาตรฐานที่ 18 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร (สพฐ.5) (สมศ.5)

ตัวบ่งชี้

- 1) มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์ (สมศ.5.1-5.8)
 - 2) สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่างๆ
 - 3) สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตามช่วงชั้นที่เหมาะสม
 - 4) สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
- มาตรฐานที่ 19 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สพฐ.6) (สมศ.6)

ตัวบ่งชี้

- 1) มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ รอบตัว (สมศ.6.1)
 - 2) มีวิธีการเรียนรู้ของตนเอง สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นและสนุกกับการเรียนรู้ (สมศ.6.2)
 - 3) สามารถใช้ห้องสมุด ใช้แหล่งเรียนรู้และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา (สมศ.6.3)
- มาตรฐานที่ 20 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี (สพฐ.7) (สมศ.2)

ตัวบ่งชี้

- 1) มีนิสัยในการดูแลสุขภาพและป้องกันตนเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ (สมศ.2.1)
- 2) มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์ (สมศ.2.2)
- 3) ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยง

ต่อความรุนแรง โรคภัย และอุบัติเหตุ (สมศ.2.3)

- 4) มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น

(สมศ.2.4)

- 5) มีมนุษยสัมพันธ์ดีต่อเพื่อน ครู และชอบมาโรงเรียน (สมศ.2.5)

มาตรฐานที่ 21 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา

(สพฐ.8) (สมศ.3)

ตัวบ่งชี้

- 1) ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านศิลปะ (สมศ.3.1)
- 2) ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านดนตรี/นาฏศิลป์ (สมศ.3.2)
- 3) ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านกีฬา/นันทนาการ (สมศ.3.3)

มาตรฐานที่ 22 ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม

และปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวบ่งชี้

- 1) เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 2) เคารพในสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น รักษาสิทธิ เสรีภาพของตนเอง

และมีความเป็นประชาธิปไตย

- 3) รู้และปฏิบัติตามกฎหมาย สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

- 4) เคารพและปฏิบัติตามคำสั่งสอน คำแนะนำของพ่อ แม่ ครู ญาติ

และผู้ใหญ่

- 5) รู้จักท้องถิ่น รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่น

มาตรฐานที่ 23 ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ

ของผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจ ยอมรับความรู้ ความสามารถ

ทักษะด้านวิชาการ การกีฬา ความมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์
ของผู้เรียน

2) ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจในความประพฤติ การปฏิบัติตน
ตามมาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา และครู

3) ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจผู้บริหารสถานศึกษาและครู
ในการให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนการช่วยเหลือด้านอื่นๆ แก่ชุมชนและส่วนรวม
มาตรฐานที่ 24 สถานศึกษามีมาตรฐานเป็นที่พึงพอใจ และยอมรับ
โดยผู้ปกครองและชุมชนให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา (สมศ.12)
(มถ.12)

ตัวบ่งชี้

1) ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจในความสะอาด ความเป็น
ระเบียบเรียบร้อยและการให้บริการด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์วิชาการและอื่นๆ ของ
สถานศึกษาแก่ชุมชน (มถ. 37.-2)

2) ผู้ปกครองและชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา และ
ให้การสนับสนุนทรัพยากรปัจจัยต่างๆ ในการจัดและพัฒนาการศึกษา (มถ.38.1-2 ปรับปรุง
เพิ่มเติม)

หมายเหตุ

สมศ. หมายถึง มาตรฐานสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา
สพฐ. หมายถึง มาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มถ. หมายถึง มาตรฐานการศึกษาท้องถิ่น (เดิม)

แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรม

แม็คคาวน์ (McKown. 1953 : 3) กล่าวว่าวิธีพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

ทั้งทางตรงและทางอ้อม การพัฒนาโดยตรง หมายถึงการพิจารณากำหนดอุดมการณ์ คุณงาม
ความดี หรือบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ไว้อย่างแน่ชัด แล้วจึงพัฒนาบุคคลเพื่อให้เกิดสิ่งเหล่านั้น
โดยการใช้สื่อต่างๆ เช่น ถ้อยคำสุภาพดี คำคม การท่องอาขยาน การปฏิบัติตามบทบัญญัติ

เป็นต้น ส่วนการพัฒนาทางอ้อม คือ การจัดสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์พิเศษให้สัมพันธ์กับการร่วมโดยตรงซึ่งทั้งสองวิธีนี้ควรทำควบคู่กันไป และทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมส่วนใหญ่จะอิงทฤษฎีของ Piaget, Kohlberg ซึ่งมีแนวคิดทางพัฒนาการสติปัญญาและการเรียนรู้ทางสังคม ดังต่อไปนี้

1.1.1 ทฤษฎีของเปียเจต์ (Piaget's Theory)

เปียเจต์ (Piaget. 1960 : 357) เป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการชาวสวิส ได้ศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก พบว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กมี 4 ขั้น คือ

1. ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensory-Motor-Period)

เป็นระยะตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 2 ปี เด็กจะมีการรับรู้ทางประสาทสัมผัสอย่างง่าย ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาการทางสติปัญญาและความนึกคิด เด็กจะมีโครงสร้างทางความคิดจากสิ่งที่พบเห็น จากสิ่งที่สัมผัส

2. ขั้นความคิดก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Period) เป็นช่วงอายุ

2-7 ปี เด็กจะเริ่มใช้ภาพแทนวัตถุและเหตุการณ์ สามารถเลียนแบบคนอื่นได้ และสามารถใช้ภาษาติดต่อทางสังคมได้อย่างกว้างขวางและเริ่มพัฒนาความคิดเชิงตรรกศาสตร์ ความคิดส่วนใหญ่ยังต้องเกิดจากการรับรู้จากประสาทสัมผัส

3. ขั้นตอนการปฏิบัติการด้วยรูปธรรม (Concrete-Operational Period)

เป็นช่วงอายุ 7-11 ปี ช่วงนี้เด็กจะมีความคิดเชิงตรรกศาสตร์ในสิ่งที่มองเห็นและจับต้องได้ และค้นหาความจริงเกี่ยวกับวัตถุและสิ่งแวดล้อมมาเป็นแบบแผน

4. ขั้นปฏิบัติการด้วยนามธรรม (Formal-Operational Period) เป็นช่วง

อายุ 11-15 ปี พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็กเป็นขั้นสูงสุด สามารถคิดค้นหาเหตุผลนอกเหนือข้อมูลที่มีอยู่ได้ สามารถแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

เปียเจต์ (Piaget. 1960 : 358) พบว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมมีส่วนสัมพันธ์กับหลักการพัฒนาการทางสติปัญญาด้วย และการพัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับขั้นต่อเนื่องกัน พัฒนาการทางจริยธรรมแบ่งออกเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม (Egocentric) เริ่มแต่เกิดจนถึงอายุ 3 ขวบ

ขั้นนี้เด็กจะถือตนเองเป็นใหญ่ ไม่เข้าใจคนอื่น เอาแต่ใจตนเอง ไม่รับรู้ในสภาพแวดล้อมและกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้นเด็กจะเล่นรวมกันเป็นกลุ่มไม่ได้ เพราะถือความต้องการของตนเองเป็นใหญ่

2. **ขั้นยึดคำสั่งหรือความจริงที่เห็นได้ชัด (Meteronomous Morality)** เริ่มตั้งแต่อายุ 4-11 ปี เป็นระยะเริ่มพัฒนาจริยธรรม โดยจะยึดคำสั่งเป็นกฎเกณฑ์ เด็กจะยึดคำสั่งและทำตามผู้ใหญ่สั่งสอนโดยไม่มีข้อสงสัย เป็นระยะว่านอนสอนง่าย เด็กๆ อยู่นี้ เป็นวัยประถมศึกษา จึงมักไม่มีปัญหาทางพฤติกรรม เป็นระยะปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมได้ง่าย ความสามารถในการตัดสินใจจริยธรรมในขั้นนี้มีดังนี้ คือ

2.1 มีจริยธรรมตามความจริง วัยนี้จะตัดสินใจการกระทำด้วยเหตุผลที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาจากความจริงที่ปรากฏโดยไม่คำนึงถึงความมุ่งหมายของการกระทำ

2.2 มีความเที่ยงธรรม วัยนี้จะถือว่าถ้ามีการกระทำผิดแล้วจะต้องถูกลงโทษเสมอ เช่น เด็กขโมยของแล้วหกล้มขาหัก เด็กจะคิดว่าการหกล้มขาหักเป็นเพราะขโมยของ ถ้าไม่ขโมยของก็จะไม่หกล้มขาหัก เป็นต้น

2.3 ขอมรับการถูกลงโทษตามความผิด วัยนี้การยอมรับการลงโทษแบบทรมานตามปริมาณของความผิดที่ได้กระทำ เช่น เด็กทำห้องสกปรกก็จะต้องถูกเขียน และถ้าทำสกปรกมากก็จะต้องถูกเขียนตีมาก สกปรกน้อยก็จะต้องถูกเขียนตีน้อย การได้รับโทษจะต้องได้รับโทษตามปริมาณแห่งความเสียหาย ถ้าเสียหายมากก็ได้รับโทษมากตามไปด้วย

3. **ขั้นยึดหลักการแห่งตน (Autonomous)** เริ่มตั้งแต่อายุ 11 ปีขึ้นไป การพัฒนาพฤติกรรมวัยนี้เป็นระยะค่อนข้างยาก เพราะเด็กจะใช้สติปัญญาหาเหตุผลเป็นระยะที่แสวงหาค่านิยมของตนเอง เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตเมื่อเป็นผู้ใหญ่ เด็กจะใช้สติปัญญาในการตัดสินใจจริยธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ความสามารถในการตัดสินใจจริยธรรมในขั้นนี้ มีดังนี้ คือ

3.1 มีจริยธรรมเชิงสัมพัทธ์ กล่าวคือ การตัดสินใจถูกผิด จะต้องดูจากเจตนาหรือความมุ่งหมายของการกระทำ และผลที่เกิดขึ้น เช่น เด็กขโมยเงินเพื่อไปเที่ยวเตร่

3.2 มีความรับผิดชอบต่อการชดใช้ความผิด เด็กวัยนี้จะคิดว่าเมื่อกระทำผิดแล้วย่อมจะต้องมีผู้พบความผิดและจะต้องได้รับโทษเสมอ และพร้อมจะรับโทษแห่งความผิดนั้น เช่น เด็กไปขโมยของและหกล้มขาหัก การหกล้มขาหักไม่ใช่การชดใช้ความผิด การชดใช้ความผิดจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เป็นเจ้าของของสิ่งที่ยขโมยมา

3.3 ขอมรับการถูกลงโทษเพื่อทำให้ดีขึ้น วัยนี้มีความคิดว่า การกระทำผิดย่อมมีการถูกลงโทษ เพื่อให้เกิดความถูกต้องต่อคนอื่น เช่น เด็กทำผิดจะต้อง

ถูกลงโทษให้ล้างหน้าที่สนาม แต่ถ้าเด็กคนนี้เจ็บป่วยก็อาจถูกงดเว้น ไม่ต้องคายหน้าก็ได้ และการลงโทษจะทำให้เด็กคนนี้กระทำการที่ถูกต้องขึ้น

1.1.2 ทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Theory)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976 : 32-34) อาศัยทฤษฎีของ Piaget เป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีของ Kohlberg เป็นทฤษฎีตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ได้แบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ และแต่ละระดับ แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre - Conventional Level) เป็นพัฒนาการของเด็กวัย 2-10 ขวบ เด็กวัยนี้จะใช้การลงโทษและรางวัลเป็นการตัดสินใจตามความรู้สึกเป็นวัยเชื่อถือผู้ใหญ่ ความสนใจจะอยู่ที่ตนเอง ไม่เข้าใจในระบบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พัฒนาการของเด็กวัยนี้มี 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 เป็นชั้นการใช้การลงโทษเป็นเหตุผลของการตัดสินใจ เป็นวัยที่มีอายุระหว่าง 2-7 ปี เป็นชั้นหลบหลีกการถูกลงโทษ เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์ หรือคำสั่งของผู้ใหญ่ เพราะกลัวการลงโทษ

ชั้นที่ 2 เป็นชั้นใช้การตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ เป็นวัยที่มีอยู่ระหว่าง 7-10 ปี เป็นชั้นการแสวงหารางวัล ชั้นนี้เด็กจะทำดีตามคำสั่งและกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ เป็นชั้นต้องการรางวัลเป็นสิ่งตอบแทนมาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติ เช่น เด็กทำดีเพราะต้องการได้รับคำชมเชย หรือได้รับรางวัลอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการตอบแทน

2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นพัฒนาการของเด็กวัย 10-16 ขวบ พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้จะยึดถือกฎเกณฑ์ของสังคมหรือของกลุ่ม ไม่อยากทำความผิดเพราะต้องการให้กลุ่มหรือสังคมยอมรับคน หรือให้ตนเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม วัยนี้เป็นวัยที่ยึดบุคคลที่ตนรักเป็นแบบฉบับหรือระเบียบของกลุ่มเป็นหรือระเบียบของกลุ่มเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ต่อเนื่องจาก 2 ชั้นแรก คือ

ชั้นที่ 3 ชั้นใช้การยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ ชั้นนี้เด็กจะทำตามความเห็นชอบของกลุ่ม ทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม หรือตามแบบฉบับของสังคม เพื่อต้องการการยอมรับของกลุ่มหรือสังคม ระยะเวลาเด็กจะมีอายุระหว่าง 10-13 ปี เป็นชั้นการทำตามผู้อื่นที่เห็นชอบ

ขั้นที่ 4 ขั้นใช้ระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ ระยะนี้เด็กจะมีอายุระหว่าง 13-16 ปี เป็นขั้นทำตามหน้าที่ของสังคม เด็กจะใช้กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนของสังคมมาเป็นเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต และจะปฏิบัติหน้าที่ตามค่านิยมและกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือของสังคม เพื่อความเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือของสังคมนั้น เด็กวัยนี้จะทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของกลุ่ม

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post - Conventional Level) เป็นระยะที่เด็กมีอายุ 16 ปีขึ้นไป ระดับนี้บุคคลจะเข้าใจค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรม และหลักเกณฑ์ที่นำไปใช้ในสังคม จะนำความเข้าใจเหล่านี้ไปใช้ในสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ถูกต้อง การพิจารณาความดี ความชั่ว จะพิจารณาได้อย่างลุ่มลึก และมีเหตุผล ไม่ยึดหลักเกณฑ์ตายตัว และไม่ยึดตัวบุคคลหรือค่านิยมเฉพาะกลุ่ม จริยธรรมระดับนี้จึงเป็นจริยธรรมที่แยกออกจากกฎเกณฑ์ และการคาดหวังจากคนอื่น แต่จะใช้ความคิดตรรกะตรงซังใจเป็นแนวทางการเลือกการประพฤติปฏิบัติ แบ่งออกได้เป็น 2 ขั้น ต่อเนื่อง จาก 4 ขั้นแรกตามลำดับ ดังนี้คือ

ขั้นที่ 5 ขั้นใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ เป็นขั้นที่เลือกการกระทำโดยมีเหตุผล นำค่านิยมของสังคม สภาพการณ์สิทธิและหน้าที่ ตลอดจนกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลที่คนส่วนใหญ่ยอมรับมาเป็นเหตุผลในการตัดสินใจการกระทำ โดยไม่ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้คนหรือหมู่มา และสามารถควบคุมใจตนเองได้ พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะเป็นวัยรุ่นตอนปลายอายุ 16 ปี ขึ้นไป จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการกระทำจะคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นขั้นแรกของการกระทำโดยไม่ขัดต่อสิทธิของผู้อื่น

ขั้นที่ 6 ขั้นใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวางในสังคมมีวัฒนธรรมอันดีงาม และมีความเจริญทางสติปัญญา ขั้นใช้หลักการทางจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจเป็นขั้นสูงสุดของเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นขั้นนำความรู้สากลที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์คำนึงถึงความถูกต้องมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกกระทำ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุขของส่วนรวม บุคคลที่พัฒนาจริยธรรมถึงขั้นนี้จะมีอุดมคติเป็นคุณธรรมประจำใจ มีความละเอียดต่อการทำชั่ว คือ มีธรรม ได้แก่ หิริ โอตตัปปะ แม้ว่าจะไม่มีใครเห็นก็ไม่ทำผิด คือไม่ทำผิดทั้งที่ลับและที่แจ้ง หรือแม้แต่มีโอกาสก็ไม่ทำผิด เป็นขั้นการยอมรับคุณค่าของมนุษย์ไม่ถูกละเมิดหรือเหยียดหยามคนอื่น

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976 : 35) มีความเชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์จะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ไม่มีการข้ามขั้น แต่สามารถกระตุ้นให้เกิดเร็วขึ้นได้ โดยวิธีการสอนที่เหมาะสม และพัฒนาการทางจริยธรรมจะเกิดได้ก็ด้วยการนำประสบการณ์ทางสังคมความสามารถใช้เหตุผลขั้นต่ำมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความคิดเชิงเหตุผลขั้นสูง และการใช้เหตุผลขั้นต่ำก็จะถูกใช้น้อยลง

1.1.3 ทฤษฎีขั้นไม่จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538 : 2-5) ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6-60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีขั้นไม่จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งขั้นไม่จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่วและพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อเพื่อต่อการพัฒนาประเทศ

2. ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

2.1 เหตุผลเชิงจริยธรรม

2.2 มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง

2.3 ความเชื่ออำนาจในตน

2.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2.5 ทศนคติ คุณธรรมและก่านิยม

3. ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ

3.1 สติปัญญา

3.2 ประสบการณ์ทางสังคม

3.3 สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ

5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ

3 ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะ

ทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ
 ถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้าน ดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน
 ทางโรงเรียนและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิต
 ลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน
 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะ
 พื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้น

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะ
 ของคนไทย โดยเมื่อสร้างขึ้นแล้วทฤษฎีนี้ก็ได้อธิบายแนวทางการตั้งสมมติฐานการวิจัยเพื่อหา
 หลักฐานใหม่ ๆ มาเพื่อเติมในทฤษฎีนี้ อีก เช่น การวิจัยที่เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน 3
 ประการ ที่สามารถจำแนกคนเป็น 4 ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่ากับความสามารถในการใช้
 เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล โดยพบว่า คนที่เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน
 3 ด้านนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่สามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม
 ได้อย่างเหมาะสมกับอายุ ตามทฤษฎีของ Kohlberg นอกจากทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการ
 ทางจริยธรรมแล้ว ยังมีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับจริยธรรมไว้ดังต่อไปนี้

พระราชวรมุนี (2523 : 12-14) กล่าวว่า คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจน
 จริยธรรมมีความหมายกว้าง คือหมายถึง การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป
 การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย
 ทางวาจา ทางใจ การปฏิบัติกรรมฐานเจริญสมาธิ บำเพ็ญสมณะ เจริญวิปัสสนา ก็รวมอยู่ใน
 คำว่า จริยธรรม

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2523 : 17) ได้จัดจริยธรรมเป็นหมวดหมู่ตาม
 ระดับพัฒนาการคือ จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักตัวเอง มุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่เล็กได้
 มุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่ใหญ่ได้ มุ่งให้บุคคลรู้จักกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ และมุ่งให้บุคคล
 รู้จักสังขารอันเป็นธรรมะขั้นสูงสุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2525 : 55) ได้ทรงนำหลัก
 คุณธรรม 4 ประการพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยในคราวสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ
 200 ปี ไว้ดังนี้

ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะ
 ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ ความดี

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั่นและอดออม
ที่จะไม่ประพฤติล่วง ความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักสละ
ประโยชน์ส่วนน้อยของตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรม 4 ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญ
งอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขความร่มเย็น และมีโอกาสที่
จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

สาโรช บัวศรี (2526 : 15) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมมีหลายระดับ
แต่ถ้าจำแนกจะได้เป็นระดับใหญ่ ๆ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับของผู้ครองเรือน คือ โลกีย์ธรรม
กับระดับของผู้ที่สละบ้านเรือนแล้ว คือ โลกุตระธรรม

จากแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมสรุปได้ว่า
จริยธรรมเป็นคุณสมบัติของความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติ
ซึ่งได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก ทั้งที่บ้าน โรงเรียน เพื่อนฝูง และสังคม จริยธรรม
ย่อมแบ่งออกได้เป็นด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการใช้เหตุผลในการเลือกปฏิบัติ และ
ด้านพฤติกรรมและแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมมี 2 แนวความคิดคือ พัฒนาการ
ทางสติปัญญาถือว่าจริยธรรมมีพื้นฐานจากการให้เหตุผลทางจริยธรรม โครงสร้าง
ทางสติปัญญา ต้องอาศัยประสบการณ์ และสิ่งเร้าจากสังคม ผู้ที่มีแนวคิดนี้ ได้แก่ Piaget
และ Kohlberg ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเป็นแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่าจริยธรรมเป็นผลมา
จากความเจริญของพฤติกรรมและอารมณ์ที่เป็นไปตามกฎของจริยธรรม และการพัฒนา
จริยธรรมจะต้องอาศัยพื้นฐานทางจิตวิทยา ได้แก่ การจูงใจและพัฒนาการทางจริยธรรม
ยังสัมพันธ์กับวัฒนธรรม และจะต้องมีแบบอย่างให้ดู มีการลงโทษเมื่อทำผิด และให้รางวัล
เมื่อทำดี ผู้ที่มีความเชื่อนี้ ได้แก่ Bronfenbrenner

2. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองทางคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองทางคุณธรรม จริยธรรม
มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ปีเตอร์ส (Peters. 1977 : 253) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาไว้
ดังนี้คือ

1. การศึกษาต้องให้เด็กซึมซับเนื้อหาที่เป็นหลักพื้นฐาน (Basic Rubies) ที่จะใช้ได้กับทุกสังคมของโลก (Universal) ที่ว่าการกระทำใด ๆ ของตนต้องไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งการพิจารณาเลือกกระทำนี้ปราศจากอคติและใช้หลักของเมตตาธรรม

2. การศึกษาต้องให้เด็กได้เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ (The Legislative Function) โดยหล่อหลอมให้ผู้ที่มิมีเหตุผล สามารถสร้างกฎเกณฑ์ของตนโดยการจัดบรรยากาศและประสบการณ์การเรียนรู้ ความอบอุ่น ความไว้วางใจ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย โดยในวัยต้นค่อนข้างเป็นการปฏิบัติด้วยแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic) จากการสังเกตเลียนแบบปฏิบัติตามกฎ เกิดความเข้าใจ เหตุผลของการกระทำหล่อหลอมความรู้สึกรู้สึกความคิดและการกระทำจากแรงจูงใจภายในตน (Intrinsic)

3. การศึกษาต้องให้เด็กได้ปฏิบัติตนในการพิจารณา (The Judicial Function) กฎเกณฑ์ในการกระทำในสถานการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากกฎเกณฑ์และการกระทำบางอย่างมีข้อขัดแย้ง (Conflict) ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำตอบที่ตายตัว เด็กจึงต้องพิจารณาทบทวนโดยนำความรู้จากการปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ตนเองสามารถเผชิญสถานการณ์และความขัดแย้งต่าง ๆ ได้โดยการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นใหม่บนหลักพื้นฐาน (Basic Rules) การเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากการท่องบ่น แต่เป็นการฝึกกระบวนการคิด การตัดสินใจ จากกรณีตัวอย่างที่หลากหลาย

4. การศึกษาต้องพัฒนาความสามารถในการบริหารตนเองในการปฏิบัติ (The Executive Function) เด็กมีความเข้าใจเนื้อหา (Content) และสามารถสร้างรูปแบบ (Form) ในการปฏิบัติได้ แต่มักละเลยในการปฏิบัติจริง การศึกษาต้องเสริมความเข้มแข็งของเจตนาด้วยการให้เกิดความภูมิใจในตนเอง ซึ่ง จอห์น ลอร์ (John Laws) (กรมวิชาการ, 2541 : 59) กล่าวว่า ถ้าบุคคลมีความรักและความภาคภูมิใจในตนเองจนเกิดความละอาย ความเสียใจ เมื่อทำในสิ่งผิดเกิดความรู้สึกสงสารเห็นใจผู้อื่นที่ได้รับผลจากการกระทำของตน ความภูมิใจในตนเอง จึงมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งทางจริยธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ยั่งยืน

กระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดทำให้เกิดปัญญาและจิตสำนึก ในทรรศนะของ Dewey (Dewey, 1963 : 25-31) การจัดการศึกษาแบบใหม่ เป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงประสบการณ์ ของผู้เรียนได้จากการจัดสภาพแวดล้อมด้วยเนื้อหา สื่อ อุปกรณ์ การจัดองค์กรทางสังคมในโรงเรียนให้มีความสัมพันธ์กันทางสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรวบรวมประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

เข้าด้วยกันได้ สามารถสร้างบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้น ผู้เรียนจะเรียนรู้ทัศนคติของตน รู้จักศักยภาพ มีสามัญสำนึก มีความสามารถในการตัดสินใจ และเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ๆ ซึ่ง Dewey เชื่อว่าประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตของผู้เรียนจะเกิดต่อเนื่องกันไป ลักษณะโรงเรียนแบบใหม่นั้นมีลักษณะ ดังนี้

1. การควบคุมทางสังคมเป็นไปตามธรรมชาติ ทุกคนมีโอกาสสร้างเสริมและตระหนักในความรับผิดชอบ เด็กมีส่วนร่วมในกลุ่มสังคม โดยครูเป็นผู้คิดและวางแผนในการจัดให้เด็กมีโอกาสในการมีส่วนร่วมที่จะนำไปสู่การควบคุมและจัดระเบียบทางสังคม และการวางแผนเพื่อจัดประสบการณ์ต่างๆ ครูต้องสำรวจความสามารถและความต้องการของนักเรียน ขณะเดียวกันก็ต้องให้มีเนื้อหาสาระที่จะเป็นความรู้และประสบการณ์ที่ยืดหยุ่นเพียงพอ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ของแต่ละคน จากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคม ในกรณีที่เด็กไม่สามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มได้ ครูต้องศึกษาค้นหาสาเหตุและช่วยให้เกิดการปรับปรุง

2. ครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุม ผู้ชี้ขาด มาเป็นผู้เตรียมประสบการณ์ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมของกลุ่ม

3. ครูจะต้องมีความเด็ดเดี่ยวในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างยุติธรรม มิใช่เพื่อแสดงอำนาจของตนเอง บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเก่า ครูมักใช้คำสั่งบังคับในสถานการณ์เกือบทั้งหมด เงื่อนไขในการควบคุมทางสังคมโดยเด็กเองจึงขาดหายไป ครูเป็นผู้สร้างแนวปฏิบัติ และครูเป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ เด็ก ๆ จึงอยู่ในระเบียบ แต่เนื่องจากครูเป็นผู้กำกับดูแลอยู่มิใช่เกิดจากการมีส่วนร่วมของพวกเขาในสังคม

4. ระบบการศึกษาต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น สภาพของชุมชน สภาพภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ อาชีพ ฯลฯ ต้องมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์หลักทางการศึกษา กับความรู้สึกภายในที่เกิดขึ้นในตัวเด็กซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทั้งสติปัญญาและจริยธรรม ผู้เรียนสามารถแยกแยะและประเมินคุณค่าของประสบการณ์ที่ตนเรียนรู้ได้ดี โดยมีสัมพันธ์ภาพทางบวก ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน แต่ประสบการณ์ต่างๆ มีผลต่อการเรียนรู้ไม่เท่าเทียมกัน ประสบการณ์บางอย่างหรือการเรียนการสอนบางสภาพการณ์เป็นการปิดกั้นหรือเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ ลำดับต่อไปก็อาจทำให้ความคิดกระจัดกระจายและเกิดพฤติกรรมที่ไม่ผสมผสานบูรณาการกัน ผู้เรียนไม่สามารถควบคุมกระบวนการเรียนรู้ และทำให้ไม่สามารถควบคุมตนเองได้

การเรียนรู้จากประสบการณ์มีปัจจัย 2 ประการ คือ ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และความต่อเนื่อง (Continuity) แต่ผู้เรียนจะเรียนรู้จากประสบการณ์ในสังคมนั้นต้องมีเสรีภาพส่วนบุคคลและการควบคุมทางสังคม (Social Control) การควบคุมทางสังคมต้องไม่เป็นข้อจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคล การอยู่ร่วมกันในสังคมภายใต้กฎเกณฑ์ร่วมกันที่ผู้ปฏิบัติยินยอมรับ ช่วยให้สังคมดำเนินไปได้โดยที่บุคคลรู้สึกว่าเป็นอิสระไม่ถูกบังคับ

บทบาทของโรงเรียนในการจัดการศึกษา คือ จัดระเบียบที่ดีของโรงเรียนเพื่อให้เอื้อต่อสภาพการควบคุมทางสังคม การควบคุมนี้ไม่เน้นการใช้อำนาจหรือการลงโทษตามอำเภอใจของครู แต่นักเรียนจะเป็นผู้ควบคุมตนเองและควบคุมสังคมของตนเอง

ในการพัฒนาจริยธรรมในสถานศึกษา จำลอง วุฒิจันทร์ (2524 : 77-84) ได้กล่าวถึงหลักการจัดจริยธรรมในสถานศึกษา ดังนี้

1. พัฒนาระบบการศึกษา ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน
มีองค์ประกอบที่จะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการสั่งสอนศีลธรรม และจริยธรรมแก่นักเรียน มีดังนี้

- 1.1 บุคลากรในสถานศึกษา
- 1.2 การบริหารงานของสถานศึกษา
- 1.3 สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
- 1.4 การมีมนุษยสัมพันธ์และการประชาสัมพันธ์
- 1.5 การบริการและสวัสดิการในสถานศึกษา
- 1.6 กิจกรรมของนักเรียนนักศึกษา
- 1.7 การสอนจริยธรรมในแขนงของจริยศึกษาโดยตรง
- 1.8 การสอดแทรกจริยธรรมในการสอนทุกวิชา ทุกหลักสูตร
- 1.9 สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

2. การพัฒนาจริยธรรม ต้องถือหลักการป้องกันดีกว่าแก้ไข ควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้ป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ควรของนักเรียน คือ

- 2.1 การให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ
- 2.2 การดูแลเอาใจใส่ของครูอาจารย์
- 2.3 การดูแลและจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
- 2.4 การอบรมสั่งสอนให้นักเรียน นักศึกษา มีวิจารณญาณสามารถ

ตัดสินใจเลือกวิธีทางปฏิบัติได้

2.5 การปลูกฝังอบรมนักเรียน นักศึกษาแต่ละคนให้เป็นผู้มีอุดมคติชีวิต

2.6 การแต่งตั้งครูคอยดูแลตรวจตรา สังเกต และแนะนำความประพฤติ
ของนักเรียนนักศึกษา

2.7 ความร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา

2.8 ความร่วมมือระหว่างครู – อาจารย์ต่างสถาบัน

2.9 การศึกษาวิจัยปัญหาจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษา

3. การพัฒนาจริยธรรมควรถือหลักส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีงาม
และห้ามปรามแก้ไขลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ คุณลักษณะของคนไทยที่สมควรปลูกฝัง
ให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ

3.1 ความมีระเบียบ

3.2 ความซื่อสัตย์สุจริต

3.3 ความขยัน การประหยัด การยึดมั่นในสัมมาชีพ

3.4 ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

3.5 การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การรู้จักสร้างสรรค์ และการมีเหตุผล

3.6 ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรัก

และเทอดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

3.7 การมีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย และทางใจ

3.8 พึ่งตนเองและมีอุดมคติ

3.9 ความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ การรักษา

ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

3.8 ความเสียสละ ความเมตตาอารี ความกตัญญูกตเวที

ความกล้าหาญ ความสามัคคี

4. การพัฒนาจริยธรรมจะได้ผลต่อเมื่อ ครู – อาจารย์ และผู้ใหญ่

เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก สอนอย่างไรตนต้องปฏิบัติอย่างนั้นด้วย

กรมสามัญศึกษา (2535 : 47) ได้เสนอหลักการปลูกฝังคุณธรรม

จริยธรรม ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน จะต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมคู่

กับความรู้อ

2. ทุกรงาน/โครงการ ภายในโรงเรียนสามารถปลูกฝังจริยธรรมก็ได้

3. บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแบบอย่างที่ดีเอื้อต่อการปลูกฝัง
จริยธรรม
4. การร่วมคิด ร่วมทำของบุคลากรทุกฝ่าย ช่วยให้การปลูกฝัง
คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ได้ผล
5. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนา
นิสัยและคุณธรรมของตัวเอง
6. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ควรคำนึงถึงหลักการ ทฤษฎี
ที่เกี่ยวข้อง ความแตกต่างระหว่างบุคคล
7. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ต้องต่อเนื่องและมีการพัฒนา
8. การติดตามและประเมินผลต้องทำอย่างเป็นระบบทั้งจากผู้อื่น
และโดยตรง

กรมการศาสนา (2540 : 12-14) ได้เสนอทั้งหลักการและวิธีการ
ในการจัดจริยธรรมในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

1. หลักการ
 - 1.1 จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตทุกคนจะต้องเรียนรู้
และปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ
 - 1.2 การจัดจริยธรรม จะต้องดำเนินการทั้งในการจัดสิ่งแวดล้อม
ในโรงเรียน ข้อปฏิบัติของผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในโรงเรียน
ระเบียบของโรงเรียน การเรียนและการสอนจริยศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นและมี
ความสัมพันธ์กับสังคม
 - 1.3 การสอนจริยธรรม ต้องให้ผสมผสานอยู่ในทุกวิชา
และในทุกกิจกรรมของโรงเรียน
 - 1.4 การพัฒนาบุคลากร ต้องยึดหลักจริยธรรมเป็นแนวปฏิบัติ
 - 1.5 มวลชนต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม คือ งดเว้นการทำชั่ว
ทำความดี และมีจิตใจบริสุทธิ์
 - 1.6 การจัดสิ่งแวดล้อม จะต้องจัดและควบคุมดูแลให้เป็น
ในทางสนับสนุนหรือส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

2. วิธีการ

- 2.1 จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวย

ต่อการสอนจริยธรรมในโรงเรียนอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม
ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สกปรกรกรุงรัง ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดในโรงเรียน

2.2 หัวหน้าสถานศึกษา ครู – อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกคน
ในโรงเรียนประพฤติตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และทำตามหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอ
จนเป็นนิสัย

2.3 ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน
ให้ประพฤติตามหลักจริยธรรม และหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน

2.4 สังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน มีอิทธิพล
ในด้านจริยธรรมต่อนักเรียนมาก จึงควรจัดแนวปฏิบัติในด้านจริยธรรมภายนอกโรงเรียน
โดยให้สัมพันธ์กับสังคมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างเหมาะสม

2.5 กำหนดระเบียบโรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ ตามหลักจริยธรรม
และดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยครูไม่ต้องไปพร่ำสอนและเฝ้าดู
เพื่อเป็นการฝึกนิสัยในตนเองของนักเรียนไปในตัวด้วย

2.6 การสอนจริยธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทฤษฎี
และปฏิบัติโดยให้ได้ปฏิบัติจริง และปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ

2.7 สอดแทรกจริยธรรมในการสอนวิชาอื่น ๆ และการจัด
กิจกรรมทุกประการของโรงเรียน

2.8 จัดให้มีอุปกรณ์การสอนจริยธรรม กิจกรรมส่งเสริม
จริยธรรม และห้องจริยธรรมตามความเหมาะสม

2.9 จัดให้มีการประเมินผลและวัดผลการจัดการเรียนการสอน
จริยธรรมทุกระยะ และนำผลการประเมินผลและวัดผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนจริยธรรม
ในโรงเรียน

3. การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

3.1 องค์ประกอบของคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. เนื้อหาของจริยธรรม คือ สิ่งที่สังคมสั่งสอนลูกหลานว่าทำสิ่งนี้ดี

สิ่งนั้นไม่ดี จะเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ทำแล้วจะได้รับการสรรเสริญจากสังคม
หรือสังคมลงโทษ เป็นเนื้อหาความรู้ทางศาสนา ทางกฎหมาย ระเบียบประเพณีของหมู่เหล่า
อาจอยู่ในรูปของค่านิยมของสังคม หรือเจตคติของบุคคล และในรูปของบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้อง

คุณธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความก้าวร้าว สันโดษ เนื้อหาของจริยธรรมนั้นแต่ละสังคมจะแตกต่างกันได้มาก สิ่งที่สังคมหนึ่งว่าดี อีกสังคมหนึ่งอาจว่าไม่ดี อาจเปรียบเทียบว่าใครมีจริยธรรมสูงต่างกันได้อย่างไร

2. โครงสร้างของจริยธรรม จะแบ่งจริยธรรมตั้งแต่ต่ำไปจนถึงจริยธรรมสูง ออกเป็นขั้น ๆ การพิจารณาการรู้การคิดของมนุษย์ว่าโครงสร้างเช่นกัน เช่นตามทฤษฎีการเรียนรู้ของ เพียเจท์ และโคลเบอร์ก ได้ขยายความคิดออกจาก 3 ขั้นเป็น 6 ขั้น เรียกว่าการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรม ซึ่งจริยธรรมด้านโครงสร้างนี้อาจเปรียบเทียบคนในสังคมต่าง ๆ ว่าอยู่ในขั้นเดียวกันหรือต่างกันได้

เพียเจท์ (Piaget, 1960 : 45) พบว่า ระดับขั้นของจริยธรรมของบุคคลแบ่งเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม เป็นขั้นต่ำที่บุคคลยังไม่เกิดความคิดเกี่ยวกับสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร

2. ขั้นยึดคำสั่ง ในขั้นนี้บุคคลจะเชื่อฟังและยึดถือเอาคำสั่งของผู้ที่มีอายุมีอำนาจเหนือเป็นหลัก

3. ขั้นยึดหลักแห่งตน ผู้มีจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะมีลักษณะคลายความเกรงกลัว อำนาจจากภายนอก และจะค่อยเกิดหลักภายในจิตใจของตนเองขึ้น

3.2 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมโดยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ตามทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning)

ทิสนา แคมมณี (2542 : 3) อธิบายถึง ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำนี้ว่า พัฒนาโดยนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ชื่อ สกินเนอร์ (Skinner) ทฤษฎีนี้ อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมของบุคคลจะแปรเปลี่ยนไปตามผลที่ได้รับจากการกระทำที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมนั้น ซึ่งผลจากการกระทำนั้นมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ ผลประเภทเสริมแรง (Reinforcer) ซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตราเพิ่มขึ้น และผลประเภทถูกลงโทษ (Punisher) ซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตราลดลงหรือหมดไป ดังนั้นเราจึงสามารถวางเงื่อนไข โดยใช้ตัวเสริมแรงหรือตัวลงโทษ เป็นเครื่องมือในการเพิ่มพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และลดหรือขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้

วิธีการปรับพฤติกรรม

วิธีการปรับพฤติกรรมมีขั้นตอนหลัก ๆ ดังต่อไปนี้ (ทิสนา แจมมณี. 2542

: 3)

1. บังชี้หรือกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายได้ชัดเจนมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้
 2. ใช้แรงเสริมที่เหมาะสมและถูกหลักการ
 - 2.1 ใช้ตัวเสริมแรกทางสังคม เช่น การให้คำชมเชย ยกย่อง สนใจให้เกียรติ เป็นต้น
 - 2.2 ให้รางวัลเป็นสิ่งของหรือใช้เบี้ย (Token) แลกกับสิ่งของที่ผู้ปรับพฤติกรรมต้องการ
 - 2.3 ให้ทำกิจกรรมที่ชอบ เช่น การอ่านหนังสือการ์ตูน การเล่นเกมที่นักเรียนชายชอบ
 3. ติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปรับพฤติกรรมเมื่อมีพฤติกรรมที่ต้องการเกิดขึ้น ควรให้แรงเสริมเป็นครั้งคราว เพื่อจะให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ถาวร
 - 3.3 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development Theory)

ทิสนา แจมมณี (2542 : 5) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจต์ (Piaget) ซึ่งอธิบายว่า พัฒนาการทาง จริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามนั้น และขึ้นอยู่กับวัย โดยแบ่งเป็น 2 ชั้นใหญ่ ๆ คือ ชั้นแรกอายุระหว่าง 5-8 ปี เป็นชั้นยอมรับกฎเกณฑ์ จากผู้มีอำนาจเหนือตน (Heteronomous) เช่น บิดา มารดา ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ชั้นที่สอง เป็นชั้นยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามกฎเกณฑ์ (Autonomous) อายุตั้งแต่ 9 ปี ขึ้นไป เด็กจะเริ่มมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคล และผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์จะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ ต่อมา โคลเบอร์ก (Kolhberg) ได้พัฒนาแนวคิดต่อเนื่องจากเพียเจต์ โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น (Stages) รวมเป็น 6 ชั้น ได้แก่

ชั้นที่ 1 ชั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) คือการตัดสินใจที่จะหลบหลีกไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นตอนการแสดงหารางวัล (7 – 10 ปี) คือการตัดสินใจ โดยมีความมุ่งหมายที่จะได้ผลตอบแทนที่คนพอใจหรือต้องการที่อยากจะได้

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10 – 13 ปี) คือการตัดสินใจ โดยการคล้อยตามความเห็นชอบหรือการจูงใจของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามหน้าที่ทางสังคม (13 – 16 ปี) คือการตัดสินใจโดยถือว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องทำสิ่งนั้นในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น และสังคมนั้น คาดหวังที่จะทำให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป) คือการตัดสินใจ โดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่มี จริยธรรมในขั้นนี้จะสามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ 6 ขั้นการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่) คือการตัดสินใจเพื่ออุดมคติ อันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของคน บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้นับว่าเป็นผู้มีจริยธรรม ในขั้นสูงสุด

บุคคลแต่ละคนจะมีหรือไม่มีการพัฒนา หรือการพัฒนาเร็ว-ช้าต่างกัน เราสามารถวัดระดับจริยธรรมของบุคคลได้โดยดูจากเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นให้ และเราสามารถที่จะส่งเสริมให้บุคคลมีพัฒนาการระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ โดยการเปิด โอกาสให้บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรมและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น การได้แสดง ความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกับผู้อื่นจะทำให้บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ เรียนรู้การใช้ เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงขึ้น

วิธีการสอนหรือการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการพัฒนาการทางจริยธรรม สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

1. ระดับการพัฒนาการทางจริยธรรม และขั้นของการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมของโคลเบอร์กให้ความเข้าใจว่า เด็กในช่วงอายุต่าง ๆ จะมีพัฒนาการทางจริยธรรม ไปตามลำดับขั้น และเด็กในชั้นเรียนแต่ละคนจะมีขั้นของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่เท่ากัน ดังนั้น ครูจึงสอนจริยศึกษาให้เด็กทุกคนเหมือนกันหมดไม่ได้ ครูจำเป็นต้องวิเคราะห์เด็กก่อน ว่าเขามีขั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นใด แล้วจึงช่วยนำให้เขาได้พัฒนาขึ้นในขั้นสูงอีก 1 ขั้น โดยการพยายามจัดประสบการณ์ทางสังคมให้เหมาะสมกับพัฒนาการขั้นนั้น

2. พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลเกิดขึ้นได้จากการที่ได้มีโอกาส ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อม การได้มีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะช่วยให้บุคคลเข้าใจ

ความคิดเห็นของบุคคลอื่นมากขึ้น ซึ่งเขาจะสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาเพื่อตัดสินใจ ในปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเชิงจริยธรรม ดังนั้น การให้เด็กเข้ากลุ่มทางสังคมต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้บทบาทของตนเองและของผู้อื่น อันจะช่วยให้เขาได้พัฒนาจริยธรรม ในขั้นสูงขึ้นไปอย่างรวดเร็ว

3. ครูสามารถช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กให้สูงขึ้น ได้ โดยการช่วยให้เด็กได้ฝึกกับปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรมบ่อย ๆ และฝึกให้เด็กได้วิเคราะห์ อภิปราย ได้แย้งกัน และตัดสินใจโดยพิจารณาความเห็นรวมทั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม ด้วย เรื่องที่นำมาใช้ในการอภิปรายอาจเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน หรือเป็นเรื่องที่ครู สมมุติขึ้นก็ได้ แต่สถานการณ์ควรมีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริงของผู้เรียน และควรเป็น ปัญหาที่สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่ตรงกับพัฒนาการทางจริยธรรมที่เป็นอยู่ของ ผู้เรียน และในระดับที่สูงกว่า การเสนอสถานการณ์ปัญหานั้น อาจใช้สื่อ เช่น ภาพสไลด์ ภาพยนตร์ หรือวีดิทัศน์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหาชัดเจนขึ้น หรือหากใช้วิธีการ แสดงบทบาทสมมุติประกอบ ก็จะช่วยช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจตัวละครและสถานการณ์นั้น ๆ ลึกซึ้งขึ้น นอกจากนี้ในการให้ผู้เรียนแสดงเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจและอภิปราย ร่วมกันนั้น อาจนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และเทคนิคอภิปรายกลุ่มแบบต่าง ๆ เข้ามาช่วย ให้การอภิปรายมีประสิทธิภาพขึ้น

4. วิธีที่ครูสามารถช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กให้สูงขึ้น ได้อีกวิธีหนึ่งก็คือ การช่วยจัดบรรยากาศในห้องเรียนและในโรงเรียนให้เอื้อต่อการที่เด็กจะสามารถแสดงความคิดเห็น อภิปราย ได้แย้งเกี่ยวกับปัญหาขัดแย้งเชิงจริยธรรมกับเพื่อน ๆ ได้อย่างเปิดเผย บรรยากาศในที่นี้ หมายถึง บรรยากาศเสรีในการพูด แสดงความคิดเห็น การได้รับการยอมรับ และความปลอดภัยจากการถูกลงโทษ วิพากษ์วิจารณ์ และการกล่าวหาต่าง ๆ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยการให้สังเกตตัวแบบตามทฤษฎี การเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory)

ทิสนา แคมมณี (2542 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Bandura. 1977) กล่าวถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม ที่พัฒนาขึ้นโดยนักจิตวิทยาชาวแคนาดา ชื่อ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ซึ่งขณะนี้ประจำอยู่ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา แบนดูรามองกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเพียงพฤติกรรมภายนอก

เท่านั้น กระบวนการเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงภายในโดยไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออก (Acquisition) แบบบูรณาการเชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งจะสามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน และตัวแบบนี้ทำหน้าที่ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ อาจทำหน้าที่ส่งเสริมหรือยับยั้งการเกิดพฤติกรรม หรือช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ โดยตัวแบบนี้อาจเป็นบุคคลจริง ๆ (Live Model) หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้แก่ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือหนังสือนวนิยาย เป็นต้น การเรียนรู้จากตัวแบบนี้ประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 กระบวนการ คือ กระบวนการตั้งใจ (Attentional Processes) กระบวนการเก็บจำ (Retention Processes) กระบวนการกระทำ (Production Processes) และกระบวนการจูงใจ (Motivational Processes) ซึ่งการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล (Personal) ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environmental) และปัจจัยทางพฤติกรรม (Behavioral)

นอกจากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบแล้ว แบบบูรณาการได้เสนอแนวคิดสำคัญอีก 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการกำกับตนเอง (Self-Regulation) ซึ่งเชื่อว่า มนุษย์สามารถที่จะควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง เพื่อนำตัวเองไปสู่จุดมุ่งหมายหรือผลที่ต้องการได้ และแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) ซึ่งเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นมีผลต่อการกระทำของบุคคลผู้รับรู้ตนเองมีความสามารถก็จะแสดงความสามารถนั้นออกมา

วิธีการการสอนหรือพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมต่าง ๆ โดยใช้การสังเกตตัวแบบนี้ ควรดำเนินการเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความใส่ใจและตั้งใจสังเกตตัวแบบ
2. การเสนอตัวแบบ ตัวแบบจะต้องมีลักษณะเด่นชัด ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป เป็นตัวแบบที่มีคุณค่ามีประโยชน์ สามารถดึงดูดจิตใจและทำให้ผู้สังเกตพึงพอใจ
3. การช่วยให้ผู้เรียนเก็บจำตัวแบบนั้น โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดทำเป็นรหัส หรือโครงสร้างให้จำได้ง่าย การชักซ้อมลักษณะของตัวแบบในความคิด และการรำลึกซ้ำด้วยการกระทำ
4. การจูงใจให้ผู้เรียนปฏิบัติโดยการช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า หรือเห็นผลที่น่าพึงพอใจของการปฏิบัติ รวมทั้งการช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ความสามารถของตน และเรียนรู้วิธีการกำกับตัวเอง

5. การลงมือหรือปฏิบัติโดยช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือทำ สังเกตการกระทำของตนเองให้ผู้เรียนได้ข้อมูลป้อนกลับ และให้ผู้เรียนได้เทียบเคียงการกระทำของตนกับภาพตัวแบบในความคิด

3.4 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยใช้วิธีการกระจ่างให้นิยม (Values Clarification)

ทิสนา แชมมณี (2542 : 10 ; อ้างอิงมาจาก Raths. 1966) ได้กล่าวถึงวิธีการกระจ่างให้นิยมที่พัฒนาโดย แรทส์ (Raths) โดยอธิบายว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลเลือกยึดถือเป็นหลัก หรือแนวทางในการดำรงชีวิตของตน บุคคลที่ไม่มีค่านิยมในการดำรงชีวิตมักจะเป็นผู้ที่มีลักษณะโลเล ไม่แน่ใจ ตัดสินใจช้า หรือตัดสินใจไม่ได้ บางคนอาจมีลักษณะเฉื่อยชา เคว้งคว้าง ล่องลอย ทั้งนี้เพราะบุคคลนั้นขาดหลักและอุดมการณ์ในการตัดสินใจ และการดำรงชีวิต ซึ่งจะต่างกับบุคคลที่มีค่านิยมที่ชัดเจนในการดำรงชีวิต บุคคลนั้นมักจะสามารรถคิดและตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและเด็ดขาด มีความมั่นใจในตนเองและมีเอกลักษณ์ของตนอย่างโดดเด่น แรทส์ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะตอบว่า ค่านิยมอะไรเป็นค่านิยมที่ควรปลูกฝังในบุคคล ตรงกันข้าม เขาเห็นว่าเป็นสิทธิของบุคคลแต่ละคนที่จะคิดและเลือกยึดถือค่านิยมที่ตนพอใจ หน้าที่ของผู้สอนก็คือ การกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้แสวงหาค่านิยมมาเป็นหลักหรืออุดมการณ์ในการดำรงชีวิตของตน และการช่วยให้ผู้เรียนเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนเลือกยึดถือ ซึ่งถ้าบุคคลมีความกระจ่างแล้วก็จะอาจจะปรับเปลี่ยนหรือยึดถือค่านิยมนั้นอย่างมั่นคงขึ้น แรทส์ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมแท้ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกระบวนการในการช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยม ซึ่งบุคคลอาจนำไปใช้ในการทำความเข้าใจในค่านิยมของตนให้กระจ่าง หรือช่วยให้บุคคลอื่นเกิดความกระจ่างในค่านิยมของเขา แรทส์ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ค่านิยมแท้ควรมีลักษณะครบ 7 ประการ กล่าวคือ เป็นค่านิยมที่บุคคล

1. เลือกอย่างเสรี ไม่มีใครบังคับให้เลือก
2. เลือกจากตัวเลือกหลายตัว
3. เลือกโดยผ่านการพิจารณาถึงผลที่จะตามมาทั้งทางบวกและทางลบ
4. เลือกแล้วมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เลือก
5. เลือกแล้วยอมรับในสิ่งที่เลือกอย่างเปิดเผย
6. เลือกแล้วลงมือปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกนั้นจริง และ
7. ปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกอย่างต่อเนื่อง

วิธีการทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลได้คิดพิจารณา และสำรวจค่านิยมของตนตามเกณฑ์ของค่านิยมแท้ ตัวอย่างเช่น เมื่อบุคคลหนึ่งไม่แน่ใจว่า ค่านิยมที่ตนยึดถืออยู่นั้นเป็นค่านิยมแท้ของตนหรือไม่ เราอาจช่วยให้เขาเกิดความกระจ่าง ในความคิดของเขาเองอย่างชัดเจนขึ้น โดยอาจใช้คำถามต่าง ๆ นำให้เขาได้คิด เช่น

1. คุณยึดถือความซื่อสัตย์เป็นค่านิยม เพราะอะไร
2. ถ้าคุณยึดถือความซื่อสัตย์เป็นหลัก คุณจะได้รับผลดีอะไร
3. ถ้าคุณยึดถือความซื่อสัตย์เป็นหลัก คุณอาจได้รับผลเสียอะไร
4. คุณยินดีจะรับผลเสียหรือไม่
5. คุณได้อะไรบ้างที่แสดงว่าตนมีความซื่อสัตย์
6. สมมุติว่าคุณเก็บเงินได้ 500 บาท คุณจะคืนเจ้าของไหม
7. สมมุติว่าคุณเก็บเงินได้ 50,000 บาท คุณจะคืนเจ้าของไหม

ฯลฯ

อีกในกรณีหนึ่งเมื่อบุคคลหนึ่งเกิดความสับสน ไม่สามารถตัดสินใจได้ว่า ควรจะทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราอาจช่วยให้เขาเกิดความกระจ่างในความคิดของเขาเองได้ เช่น

1. ถ้าทำเช่นนั้น จะเกิดผลอะไรขึ้นบ้าง
2. คุณจะรู้สึกอย่างไร หากสิ่งนั้นเกิดขึ้น
3. ถ้าคุณไม่ทำสิ่งนั้น อาจเกิดผลอะไรขึ้นบ้าง
4. หากผลนั้นเกิดขึ้น คุณจะรู้สึกอย่างไร
5. ผลใดที่คุณพอใจมากกว่ากัน

การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดนี้ (ทิสนา เขมมณี. 2542 : 11)

ได้พัฒนากระบวนการสอนขึ้น 6 ขั้น ซึ่งครูสามารถนำไปใช้ได้ ดังนี้

1. ขั้นการคิดอย่างอิสระ
2. ขั้นกำหนดทางเลือกหลาย ๆ ทาง
3. ขั้นพิจารณาไตร่ตรอง
4. ขั้นเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด
5. ขั้นปฏิบัติตามทางเลือก
6. ขั้นปฏิบัติซ้ำจนเป็นประจำ

3.5 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยใช้ระบบคู่สัญญา

ทิสนา แชมมณี (2542 : 14) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องระบบคู่สัญญาว่า ได้พัฒนาขึ้น จากประสบการณ์การสอนนิสิต นักศึกษา และการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร ในหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ให้สำเร็จ โดยที่ผู้แก้ปัญหาหรือผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองจะต้องทำเป็น โครงการที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การสำรวจปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา การกำหนดจุดมุ่งหมายของการดำเนินการแก้ปัญหา การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา การคิด และแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา การลงมือปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนด การบันทึกการปฏิบัติ และผลการปฏิบัติ การอภิปรายถึงวิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติของตน และผล การประเมินผลการดำเนินการ โครงการที่ประกอบด้วยรายละเอียดดังกล่าว จะต้องกำหนด ระยะเวลาดำเนินการให้แน่ชัด ซึ่งมักจะให้กำหนดเป็น โครงการระยะสั้น ประมาณ 1 – 6 เดือน เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้เห็นผลเร็วและเกิดกำลังใจในการจะปฏิบัติต่อ ๆ ไป หากหมดกำหนด ระยะเวลาแล้วก็สามารถจะขยายเวลาและทำโครงการต่อเนื่องได้อีก การดำเนินการทั้งหมดนี้ ผู้ปฏิบัติจะเป็นผู้ควบคุมตนเองโดยตลอด ซึ่งผู้ที่ไม่มีความตั้งใจมุ่งมั่นมากพอ หรือผู้ที่มีจิตใจ อ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง หรือไม่มีวินัยในตนเองเพียงพอที่จะควบคุมตนเองให้ดำเนินการ จนกระทั่งประสบความสำเร็จก็จะไม่ได้ผล คนส่วนใหญ่มักจะกระตือรือร้นและเข้มแข็ง ในช่วงต้น ๆ ต่อมาก็ค่อย ๆ หย่อนการปฏิบัติลงไป จากการดำเนินการของ ทิสนา แชมมณี พบว่า บุคคลที่มีลักษณะนี้มีถึงประมาณ 80 % มีเพียง 20% หรือน้อยกว่าที่สามารถควบคุม ตนเองได้ ดังนั้น เพื่อแก้จุดอ่อนนี้ ระบบคู่สัญญาจึงกำหนดให้ผู้ปฏิบัติแสวงหาคู่สัญญา ที่สามารถที่จะมาช่วยรับรู้อ ให้คำปรึกษาและให้กำลังใจในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเอง ของผู้ปฏิบัติ โดยที่คู่สัญญานั้นจะต้องมีคุณสมบัติพิเศษ คือ เป็นผู้ที่มีผู้ปฏิบัติเกรงใจ ไม่กล้าทำให้เขาผิดหวัง หรือเป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อผู้ปฏิบัติ ชื่นชม ยกย่อง ผู้ปฏิบัติ มีภาพพจน์ที่ดีต่อ ผู้ปฏิบัติจนทำให้ผู้ปฏิบัติไม่กล้าที่จะทำให้นุคคลนั้นเสียภาพพจน์ที่ดีของตนไป คู่สัญญานี้ จะทำหน้าที่รับรู้การดำเนินการของผู้ปฏิบัติและคอยให้กำลังใจ และคอยแนะนำเท่าที่จะทำได้ โดยที่ผู้ปฏิบัติจะต้องส่งบันทึกผลการปฏิบัติให้คู่สัญญาทราบเป็นระยะ ๆ คู่สัญญานี้ไม่ได้ ทำหน้าที่ควบคุม แต่จะทำหน้าที่เป็นกลไกทางจิตที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติควบคุมตนเองให้ สามารถดำเนินการตามความตั้งใจของตนจนประสบผลสำเร็จ ดังนั้นระบบคู่สัญญาจึงเป็น ระบบที่บุคคลสามารถใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาในเรื่องใด ๆ ที่ตนต้องการได้ด้วยตนเอง

วิธีการบุคคลใดที่มีความต้องการและตั้งใจจะพัฒนาตนเองในเรื่องใดก็ตาม สามารถ ดำเนินการตามระบบคู่สัญญาได้ ดังนี้

1. กำหนดเรื่อง/ปัญหา/จุดที่ต้องการพัฒนา โดยการสำรวจตัวเองหรือขอข้อมูลเกี่ยวกับตนเองจากบุคคลอื่น
2. แสวงหาคู่สัญญาที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์
3. ตั้งปณิธานและขอคำแนะนำจากคู่สัญญา
4. วางแผนการดำเนินการ โดยจัดทำเป็นโครงการ มีรายละเอียดของกระบวนการแก้ปัญหาครบถ้วน มีกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน
5. นำโครงการไปให้คู่สัญญา และทำสัญญากับคู่สัญญา
6. ลงมือปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดในโครงการ
7. บันทึกผลการปฏิบัติและส่งให้คู่สัญญารับรู้เป็นระยะ ๆ ตามที่ตกลงไว้กับคู่สัญญา

8. เมื่อครบกำหนดระยะเวลา ประเมินผลการปฏิบัติตลอดโครงการ

9. ถ้ายังไม่บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย ประเมินการปฏิบัติให้เหมาะสมขึ้น และลงมือปฏิบัติต่อไป โดยต่อระยะเวลาของโครงการออกไปอีก หรือถ้าได้ผลตามจุดมุ่งหมายทุกประการแล้ว แต่ผู้ปฏิบัติต้องการขยายขอบเขตการปฏิบัติต่อไปอีก อาจกำหนดจุดมุ่งหมายให้ เพิ่มเติมวิธีการและดำเนินการต่อไป หรือถ้าปฏิบัติได้ผลสมบูรณ์แล้วก็อาจยุติโครงการในเรื่องนั้น แล้วเริ่มดำเนินการเรื่องใหม่ต่อไป

3.6 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยใช้หลักการสอน

ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

ทิตานา แชมมณี (2542 : 18 ; อ้างอิงมาจาก Bloom, 1956) ได้กล่าวถึงหลักการสอนด้านจิตพิสัยของ บลูม ว่าบลูมได้จำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ จุดมุ่งหมายทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หรือด้านความรู้ ความเข้าใจ จุดมุ่งหมายทางด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หรือด้านการปฏิบัติการกระทำ และจุดมุ่งหมายทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และเจตคติทางด้านจิตพิสัย บลูมได้จำแนกจุดมุ่งหมายออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งสามารถอธิบายขั้นตอนสำคัญของการเกิดเจตคติและการพัฒนาลักษณะนิสัยได้ ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) การที่บุคคลจะเกิดการพัฒนาลักษณะนิสัยใด ๆ ได้ บุคคลนั้นต้องมีโอกาสได้รับรู้และใส่ใจในเรื่องนั้น ๆ ก่อน ดังนั้น หากเราต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมใคร ๆ ให้แก่บุคคล เราจึงต้องพยายามจัดสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่ช่วยให้บุคคลนี้เกิดการรับรู้และความสนใจในคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมนั้น ๆ

2. **ขั้นตอบสนอง (Responding)** แม้บุคคลได้รับรู้และเกิดความสนใจในสิ่งนั้นแล้ว แต่หากไม่มีโอกาสได้ตอบสนองต่อสิ่งนั้น ความสนใจนั้นก็จะได้ไม่ได้รับการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย ดังนั้น ในการสอนจำเป็นต้องพยายามให้บุคคลนั้นได้มีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งนั้น และเกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นพัฒนาความสนใจที่มีอยู่ให้มากขึ้น

3. **ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuating)** หากบุคคลมีโอกาสดตอบสนองต่อสิ่งใดแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ บุคคลนั้นก็จะเริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้น หากเราสามารถจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นจะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยม ที่ต้องการช่วยให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าของการปฏิบัติ และเต็มใจที่จะปฏิบัติเช่นนั้นต่อไป

4. **ขั้นจัดระบบ (Organizing)** การที่บุคคลเห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรมหรือค่านิยมใด ๆ แล้ว จะสามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นลักษณะนิสัยได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องมีการนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในระบบชีวิตของตน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้บุคคลนั้น ๆ ได้ก้าวไปสู่ขั้นสูงสุดของการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย คือ ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย

5. **ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization)** บุคคลที่สามารถปฏิบัติตนตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยม ที่ยึดถือวิถีการดำเนินชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอ ในที่สุดก็จะพัฒนาถึงขั้นการเป็นลักษณะนิสัยของตน ซึ่งนับเป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย

วิธีการ

จากแนวคิดข้างต้น การที่จะปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมใด ๆ ให้แก่บุคคลเพื่อให้เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นสามารถทำได้โดย

1. จัดสิ่งเร้าให้บุคคลนั้นได้รับรู้และเกิดความสนใจในเรื่องที่ต้องการปลูกฝัง
2. จัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้บุคคลนั้นได้มีการตอบสนองในเรื่องนั้น และเกิดความพึงพอใจ
3. ช่วยให้ผู้บุคคลเห็นคุณค่าของเรื่องนั้น โดยการช่วยให้เขาเห็นประโยชน์ ได้รับประโยชน์ หรือเกิดความพึงพอใจที่มากพอเพียง

4. ช่วยให้บุคคลนั้นมีโอกาสจัดระเบียบในการนำเรื่องนั้น ไปใช้ในระบบชีวิตของตน และให้การเสริมแรงอย่างเหมาะสมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยวิธีสอนแบบต่าง ๆ

ในปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมให้ครูมีการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ซึ่งการที่ครูจะสามารถจัดได้ ต้องอาศัยวิธีสอนแบบต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอนที่ใช้กันอยู่สามารถนำมาใช้ในการสอนคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมได้ (ทิตินา แชนมณี. 2542 : 30) เช่น

1. การเล่านิทาน เป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่ต้องการ ซึ่งครูอาจใช้สื่ออื่น ๆ ประกอบได้ เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้าย สำลึ การ์ตูน เป็นต้น นิทานที่ใช้มีหลายประเภท เช่น นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานเทพนิยาย (Myth) นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tales) นิทานคติธรรม (Fable) นิทานไม่รู้จบ (Cumulative Tales) และนิทานตลก (Humorous) นิทานใช้ได้ดีกับเด็กเล็กและเด็กระดับประถมศึกษา สำหรับเด็กโตและเยาวชนนิทานก็ยังสามารถใช้ได้ แต่เนื้อหา นิทานต้องเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน

2. การเล่นเกม เกมเป็นการเล่นภายใต้กติกาที่กำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเล่น โดยทั่วไปแล้วจะมีการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น เกมการเล่นหลายเกมสามารถใช้ในการสอนและฝึกคุณธรรม และจริยธรรมต่าง ๆ ได้ดี เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ความอดทน การมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ การให้อภัย การเล่นและทำงานเป็นทีม การเคารพสิทธิผู้อื่น เป็นต้น

3. การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอนที่ใช้เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้น ให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมีประเด็นคำถามให้ผู้เรียนฝึกการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นนี้ ควรจะเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกับความเป็นจริง การที่ผู้เรียนได้อภิปราย ประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน จะช่วยให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดที่หลากหลายและมีแง่มุมต่าง ๆ กัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์หาคำตอบที่เหมาะสม การสอนแบบนี้นำมาใช้ได้ดีในการสอนคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมต่าง ๆ โดยครูอาจนำข่าวมาจากหนังสือพิมพ์ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยม มาใช้เป็นกรณีตัวอย่างได้

4. การใช้บทบาทสมมุติ เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สวมอันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก เจตคติ และอคติต่าง ๆ ของตนด้วยเหตุการณ์ การสอนแบบนี้จึงสามารถใช้สอน คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมได้ดี เพราะทั้ง 3 เรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ และความรู้สึกโดยตรง

5. การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอนโดยการให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กันในสถานการณ์ที่จำลองจากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้น สถานการณ์จำลองสามารถใช้ในการสอนจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมต่าง ๆ ได้ดี ตัวอย่างเช่น เรื่องการเห็นประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม มีเกมสถานการณ์จำลองที่ผู้เรียนสามารถลงไปเล่นแล้วให้เห็นว่า หากทุกคนเห็นประโยชน์ส่วนตนอะไรจะเกิดขึ้น และอะไรเป็นเหตุใดคนต้องเห็นแก่ประโยชน์ตน รวมทั้งได้เรียนรู้ถึงการรู้จักประสานประโยชน์ตนและส่วนรวม การมองการณ์ไกล และการคำนึงถึงประโยชน์ระยะยาว ซึ่งเป็นส่วนจำเป็นในการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกัน

การสอนโดยใช้กระบวนการและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การสอนโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการสอน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด รวมทั้งได้เรียนรู้ในเรื่องการทำงานร่วมกันด้วยความสัมพันธ์อันดี และได้ผลงานที่ดีความภูมิใจไปด้วย ด้วยเหตุนี้การสอนแบบนี้จึงมักมีการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึงและเรียนรู้จากกันและกัน การสอนแบบนี้มักใช้การอภิปรายกลุ่มย่อยแบบต่าง ๆ ซึ่งการสอนวิธีอื่น ๆ โดยเฉพาะวิธีที่กล่าวมาข้างต้นล้วนนำเอาการอภิปรายกลุ่มย่อยไปใช้ประกอบทั้งสิ้น ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในการอภิปรายสรุป หลังจากได้ทำกิจกรรมตามวิธีนั้นแล้ว

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยเพื่อนำผลมาใช้แก้ปัญหาอย่างรีบด่วน หรือปรับปรุงการปฏิบัติงาน (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 12)

Freeman เสนอขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ (สุวิมล ว่องวานิช. 2544 : 23)

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับสภาพที่เกิดขึ้น

มากขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการกำหนดปัญหาวิจัยหรือคำถามวิจัยที่มีความเฉพาะเจาะจง

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 เป็นการทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 เป็นการนำข้อค้นพบไปเผยแพร่ ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและใช้

ประโยชน์

การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะคล้ายคลึงกันและมีกระบวนการดำเนินการวิจัยที่คล้ายกับหลักการวิจัยทั่วไป คือ มีการกำหนดปัญหา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอผลการวิจัย ส่วนที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน คือการสะท้อนผลเพื่อให้เกิดการวิพากษ์ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

นอกจากนี้ สุวิมล ว่องวานิช (2544 : 13) ได้กล่าวถึง กระบวนการกำหนดงาน PAOR ดังนี้

PAOR เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นวงจร ตามแนวคิดของ Kemmis มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Plan) วางแผนหลังจากที่วิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข

2. การปฏิบัติ (Act) ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

3. การสังเกต (Observe) สังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

4. การสะท้อนผล (Reflect) สะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติงานให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งนำไปสู่หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537 : 10 – 30) ได้กล่าวถึงความหมาย จุดมุ่งหมาย กรอบแสดงลักษณะ กระบวนการวิจัย ขั้นตอน และสรุปหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

1. ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การวิจัยประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างมีระเบียบ ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและวิเคราะห์วิจารณ์ผลปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต

และการสะท้อนผลการปฏิบัติการดำเนินการต่อเนื่องไปจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ไขได้จริง หรือพัฒนาสถานภาพการณ์ของสิ่งที่ได้มีประสิทธิภาพ

2. จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานประจำให้ดีขึ้น โดยนำเอางานที่ปฏิบัติอยู่มาวិเคราะห์สภาพปัญหา อันเป็นเหตุให้งานนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากนั้นใช้แนวคิดทางทฤษฎีและประสบการณ์ การปฏิบัติงานที่ผ่านมาเสาะหาข้อมูลและวิธีการที่คาดว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ และสะท้อนวิธีการดังกล่าวไปทดลองใช้กับกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น

3. กรอบแสดงลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กรอบแสดงลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มี 4 ลักษณะดังนี้

3.1 เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกัน ในทุกกระบวนการของการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเห็นเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ตลอดจน การวางแผนการวิจัย

3.2 เน้นการปฏิบัติ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

3.3 ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การ ปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อปรับปรุง แผนปฏิบัติ

3.4 ใช้วงจรการปฏิบัติการ (The Action Research Spiral)

ตามแนวคิดของ (Kemmis & McTaggart) คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนผล (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงแผน (Re-Planning) เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่ พึงพอใจ และได้ข้อเสนอ เชิงทฤษฎี เพื่อเผยแพร่ต่อไป

4. กระบวนการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ

ในการดำเนินการดังนี้

4.1 การจำแนกหรือพิจารณาปัญหาที่ประสงค์จะศึกษา ผู้วิจัยและ กลุ่มที่ทำการวิจัยจะต้องศึกษารายละเอียดของปัญหาที่จะศึกษาอย่างชัดเจน ปัญหาที่เกิดขึ้น

ในห้องเรียนซึ่งจะทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีทฤษฎีรองรับในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น การวิเคราะห์สภาพปัญหาควรพิจารณาให้ครบ 4 องค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับครู นักเรียน เนื้อหาวิชาและสภาพแวดล้อม

4.2 เลือกปัญหาสำคัญที่เป็นสาระควรแก่การศึกษาวิจัย เลือกโดยอาศัยทฤษฎีมาร่วมพิจารณาลักษณะปัญหา แล้วสร้างวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตลอดจนอาจจะต้องสร้างสมมุติฐานของการวิจัยในรูปแบบของข้อความที่ต้องการประเมิน ที่แสดงความสัมพันธ์ปัญหากับหลักการหรือทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น

4.3 เลือกเครื่องมือดำเนินการวิจัยที่จะช่วยให้ได้คำตอบปัญหาตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เครื่องมือที่ใช้มี 2 ลักษณะ คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติ หรือ ฝึกหัดตามวิธีการ และเครื่องมือที่ใช้การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติ

4.4 บันทึกเหตุการณ์อย่างละเอียดในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ทั้งส่วนที่เป็นความก้าวหน้า และเป็นอุปสรรคตามวงจรการปฏิบัติการ คือ ในขั้นตอนของการวางแผนการปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เก็บสะสมบันทึกไว้เพื่อใช้ในการปรับปรุงวงจรปฏิบัติการต่อไป และเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์หาคำตอบของสมมุติฐาน

4.5 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ของข้อมูลที่รวบรวมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การตรวจสอบรายละเอียด อธิบายสถานการณ์ จัดหมวดหมู่ และแยกประเภทของกลุ่มข้อมูลตามหัวข้อที่เหมาะสม เปรียบเทียบข้อแตกต่างและคล้ายคลึงของข้อมูล

4.6 ตรวจสอบข้อมูลของกลุ่มผู้วิจัยที่ได้พิจารณาไว้แล้วอีกครั้งหนึ่ง เพื่อสรุปหาคำตอบที่เป็นสาเหตุและแก้ปัญหานั้นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสรุปประมวลเป็นหลักการ (Principle) รูปแบบ (Model) ของการปฏิบัติ หรือเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) หรือทฤษฎี (Theory) ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักตรรกวิทยา โดยวิธีอุปมาน และความรู้เชิงทฤษฎีด้วย

5. ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการวิจัยนี้ เมื่อกล่าวในเชิงนำไปใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานในโรงเรียน มีวิธีการดำเนินการตามวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการดังนี้

5.1 ขึ้นวางแผน (Plan) เริ่มต้นด้วยการสำรวจปัญหาร่วมกันระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อให้ได้ปัญหาที่สำคัญที่ต้องการให้แก้ไข ตลอดจนการแยกแยะ

รายละเอียดของปัญหานั้น เกี่ยวกับลักษณะของปัญหาเกี่ยวข้องกับใคร แนวทางแก้ไขอย่างไร และจะต้องปฏิบัติอย่างไร

5.2 ขั้นปฏิบัติการ (Action) เป็นการนำแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในชั้นวางแผนมาดำเนินการ โดยการวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นร่วมกันของทีมงานประกอบไปด้วย เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงแผน ฉะนั้นแผนที่กำหนดควรจะมีควมยืดหยุ่นปรับได้

5.3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความรอบคอบ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวัง โดยอาศัยเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเข้าช่วย

5.4 ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflect) เป็นขั้นสุดท้ายของวงจรการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการแก้ปัญหา หรือสิ่งที่เป็นข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการ ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และของระบบการศึกษาที่ประกอบกัน โดยผ่านการถกอภิปรายปัญหา การประเมินโดยกลุ่มจะทำให้แนวทางของการพัฒนาขั้นตอนการประเมินกิจกรรม และเป็นพื้นฐานข้อมูลที่น่าไปสู่การปรับปรุง และการวางแผนการปฏิบัติต่อไป

6. สรุปหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ต้องตระหนักอยู่เสมอคือ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินการวิจัย นั่นคือ การวิจัยชนิดนี้ไม่ควรจะทำตามลำพังและควรใช้วงจรของกระบวนการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อนำมาปรับปรุงแผนงาน แล้วดำเนินการกิจกรรมที่ปรับปรุงใหม่ ซึ่งวงจรของ 4 ขั้นตอนดังกล่าวจะมีลักษณะการดำเนินการเป็นบันไดเวียน (Spiral) กระทำซ้ำตามวงจรจนกว่าจะได้รับการปฏิบัติตามจุดมุ่งหมาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการอาจเริ่มต้นโดยครู นักเรียน หรือนักศึกษา แล้วปฏิบัติการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางพัฒนาขึ้น โดยรับฟังความคิดเห็น ข้อติเตียนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหารและสังคมภายนอก บันทึกผลการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ขั้นที่สำคัญ นั่นคือ

1. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติ

2. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาและการสื่อสาร
ในห้องเรียนหรือต้องทำรายงาน และกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไข

3. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางสังคม
และการจัดระบบการที่ลดอุปสรรคต่อการฝึกปฏิบัติ

4. บันทึกผลของการพัฒนาการที่เป็นข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย

7. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ
การแจกแจงข้อค้นพบที่อยู่ในเชิงอธิบายความ ซึ่งจะนำมาสู่การสรุปเป็นผลงานวิจัย
และแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการแก้ปัญหาในเรื่องราว
ของสิ่งที่ศึกษานั้น สรุปหลักการสำคัญของวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษา
โดยการเปลี่ยนแปลง (Changing) การศึกษานั้น และการเรียนรู้ลำดับขั้นตอนของ
การเปลี่ยนแปลงนั้น

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการทำงานของกลุ่ม (Participatory) และ
ให้การปรึกษาหารือร่วมมือกันทำงาน (Collaboration) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการฝึก
ปฏิบัติตามแนวทางที่กลุ่มกำหนด

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้การสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection)
โดยประเมินตรวจสอบในทุก ๆ ขั้นตอน เพื่อปรับปรุงการฝึกหรือการปฏิบัติให้เป็นไปตาม
จุดมุ่งหมาย

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการเรียนอย่างมีระบบ
(Systematic Learning Process) โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องนำความคิดเชิงนามธรรมมาสร้างเป็นข้อ
สมมุติทดลองฝึกปฏิบัติและประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการทดสอบ (Test) ว่าเป็นข้อ
สมมุติฐานของแนวคิดนั้นถูกหรือผิด

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ (Start Small) อาจจะ
เริ่มต้นจากบุคคล นักเรียน คนเดียวที่พยายามดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุง
บางสิ่งบางอย่างทางการศึกษาให้ดีขึ้น โดยขณะที่ปฏิบัติต้องปรึกษา รับฟังข้อคิดเห็นและอาศัย
การร่วมปฏิบัติจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ให้แนวทาง
การปฏิบัติเชิงรูปธรรมจากการบันทึก (Records) พัฒนาการของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

ทำให้เห็นกระบวนการเข้าสู่ปัญหา การแก้ปัญหา การปรับปรุง และได้ผลสรุปที่สมเหตุสมผล ในขณะที่เดียวกันสามารถนำปรากฏการณ์ที่ได้มาประมวลเป็นข้อเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) ได้

จากการศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เห็นว่าเป็นกระบวนการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหน่วยงานให้ประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการวิจัยพัฒนาโดยแท้

บริบทโรงเรียนเทศบาลโพธิ์ศรี

ประวัติ

โรงเรียนเทศบาล โพธิ์ศรี เดิมเป็นสาขาของโรงเรียนประจำอำเภอเมืองมหาสารคาม คือโรงเรียนประชาบาล ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2480 ได้โอนกิจการเป็นโรงเรียนเทศบาล 1 (นครสวรรค์) 1 เมษายน 2480 เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนเทศบาล 5 (วัดโพธิ์ศรี) พ.ศ. 2512 เทศบาลให้งบประมาณสร้างอาคารเรียนเป็นเอกเทศทางทิศเหนือของวัดโพธิ์ศรี บริเวณลานสาธารณะหนองกระทุ่มและที่ราชพัสดุ รวมเนื้อที่ 6 ไร่ 2 งาน สร้างอาคารเรียน 2 ชั้นรูปตัว H ปัจจุบันสภาพอาคารเรียนเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากถมดินเพื่อป้องกันน้ำท่วมเหลืออาคารชั้นเดียว ต่อมา พ.ศ. 2547 ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียนคอนกรีต 3 ชั้น 12 ห้องเรียน สน.ศท.3/12 ปัจจุบันโรงเรียนเทศบาลโพธิ์ศรีเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีนางสุมาลี ปาปะตั้ง ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ มีครูจำนวน 13 คน บุคลากรทางการศึกษา 1 คน นักการภารโรง 1 คน นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 76 คน

วิสัยทัศน์

ส่งเสริมความรู้ สู่หลักบูรณาการ สืบสานอาชีพชุมชน

พันธกิจ

1. จัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
2. ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบสานอาชีพ

ชุมชน

4. ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และใช้ชีวิตแบบพอเพียง

5. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนา การจัดการศึกษา

เป้าประสงค์

1. นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข
2. นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีศรัทธาเชื่อมั่น และพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
3. รักท้องถิ่น อนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทยและสืบสานอาชีพท้องถิ่น
4. มีระเบียบ มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตาและเสียสละรักษาและประหยัดสิ่งของส่วนตัวและส่วนรวม
5. ครู นักเรียนใช้และพัฒนาเทคโนโลยี สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

พีระพงศ์ เจริญพันธุ์วงศ์ (2541 : 107-111) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนกระสังพิทยาคม อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า

1. การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่าง ๆ ครู อาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนได้ปลูกฝังคุณธรรม โดยการนำเข้าสู่บทเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ ได้พูดถึงเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ครอบคลุมหมายให้นักเรียนปฏิบัติได้มากน้อยเท่าไร โรงเรียนกำหนดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทุกด้านในการสอนเนื้อหาวิชาในทุกรายวิชาและทุกครั้งที่ทำการสอน ปัญหาที่พบส่วนมากจะเกิดจากตัวนักเรียนเอง คือ นักเรียนบางส่วนไม่ให้ความสนใจ อีกทั้งยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวเท่าที่ควร การสอดแทรกคุณธรรมด้านต่าง ๆ ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยาก เนื่องจากอาจารย์ผู้สอนขาดเทคนิค วิธีการปลูกฝังคุณธรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนแก้ปัญหาโดยจัดทำโครงการอบรมสัมมนาเทคนิควิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ครู อาจารย์

2. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรง โรงเรียนได้ดำเนินการ

โดยการสอนรายวิชาที่มีเนื้อหาค่านคุณธรรม จริยธรรม มีการใช้สื่อการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีการใช้สื่อการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมมีการอบรมหน้าเสาธง โดยครูเวรและครูที่ปรึกษา มีการอบรมประจำสัปดาห์ โดยคณะกรรมการงานคุณธรรม จริยธรรม เชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้การอบรม มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญอื่น ๆ การจัดกิจกรรมค่ายพุทธบุตรแต่โรงเรียนขาดงบประมาณในการดำเนินการ นักเรียนบางส่วนยังไม่มี การปฏิบัติตนตามเป้าหมาย เนื่องจากสื่อจากภายนอกมีอิทธิพล เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ มีการลอกเลียนแบบในตัวอย่างที่ไม่เหมาะสม โรงเรียนแก้ปัญหาโดยการให้คำแนะนำในการเลือกสื่อ การเชิญวิทยากรมาให้การอบรมมากขึ้น และจัดสรรงบประมาณให้เพิ่มเติม

พงษ์ศักดิ์ พงษ์สุชา (2546 : 92-93) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการดำเนินงานสร้างคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียน ในโรงเรียนอุดรพิชัยรักษ์พิทยา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี กรอบการพัฒนา มี 3 ด้าน คือ การมาโรงเรียนทันเวลา การเข้าแถวหน้าเสาธง การเข้าเรียน ผลการวิจัยพบว่าการบริการให้คำปรึกษา ทำให้นักเรียนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น มีการพัฒนาเกี่ยวกับการมาโรงเรียนทันเวลา การเข้าแถวหน้าเสาธง การเข้าเรียนให้ดียิ่งขึ้น

กมล เจริญโสภารัตน์ (2546 : 78-79) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการปฏิบัติงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนมัธยมโพนเพ็ท อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประสานงาน และการกำกับติดตามเป็นนวัตกรรม และใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติเป็นแนวทางในการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่าครูที่ปฏิบัติงานฝ่ายปกครอง และผู้ปกครองมีความร่วมมือในการแก้ปัญหาการพูดจาไม่สุภาพ และขาดสมาธิในการเรียน ส่งผลให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะพฤติกรรมเป็นผู้ที่พูดจาสุภาพและมีสมาธิในการเรียนเป็นอย่างดี

นัยนา วงศ์โสภ (2546 : 81-83) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนสันติธรรม อำเภอมือทอง จังหวัดยโสธร ใน 2 ด้าน คือ ด้านความสะอาด และด้านความรับผิดชอบ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมด้านความสะอาดสูงขึ้น โดยนักเรียนได้ร่วมกันทำความสะอาดทั้งภายในห้องเรียนและตามบริเวณต่างๆ ของโรงเรียนอย่างดี ด้านความรับผิดชอบ นักเรียนมาโรงเรียนตรงเวลา เก็บสิ่งของหลังเลิกใช้มีจำนวนสูงขึ้น

อุทัย โคตรโยธา (2547 : 117-118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการดำเนินงาน
กิจการนักเรียน ด้านการเสริมสร้างวินัยของนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองผักแว่น อำเภอเมือง
จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาค้นคว้า ปรากฏดังนี้

1. ก่อนการพัฒนา การจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยนักเรียน พบว่า นักเรียนขาด
วินัยในด้านการแต่งกาย จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 35.71 คือ แต่งกายไม่ถูกต้องตาม
ระเบียบของโรงเรียน ไม่รักษาความสะอาดของการแต่งกาย ใส่รองเท้าแตะมาโรงเรียน ถุงเท้า
ไม่ซักมีกลิ่นเหม็น ทำให้เพื่อนร่วมห้องเรียนเสียดสีและเสียบรรยากาศในการเรียนการสอน
ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก และนักเรียนขาดวินัยในด้าน
ความรับผิดชอบ จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 34.29 คือ นักเรียนไม่รับผิดชอบต่องาน
ที่ครูได้มอบหมายให้ปฏิบัติ ไม่ส่งการบ้านตามกำหนด หรือทำงานที่ได้รับมอบหมาย
ไม่แล้วเสร็จ ไม่ปฏิบัติหน้าที่เวรทำความสะอาดห้องเรียนหรือเขตที่รับผิดชอบ ทั้งขยะไม่ถูกที่
ที่จัดให้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาในการจัดการเรียนการสอนอย่างยิ่ง

2. การดำเนินการพัฒนา การดำเนินงานกิจการนักเรียนด้านการเสริมสร้างวินัย
ของนักเรียน โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการจัดกิจกรรมการประชุม
ผู้ปกครองการจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) การสอนสอดแทรกในกิจกรรม
การเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ ทุกระดับ ชั้น การจัดประกวดความสะอาดของการแต่งกาย
และการรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียนเขตพื้นที่รับผิดชอบ การจัดทำสมุดบันทึกการบ้าน
และการนิเทศติดตามผลแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ร่วมศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
ส่งผลให้นักเรียนมีการพัฒนาวินัยด้านการแต่งกายและด้านความรับผิดชอบดีขึ้น

3. ผลการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน พบว่า

3.1 วินัยด้านการแต่งกาย พบว่า นักเรียนพัฒนาวินัยด้านการแต่งกาย
ดีขึ้นมาก โดยนักเรียนแต่งกายถูกระเบียบตามที่โรงเรียนกำหนด นักเรียนชายไม่ปล่อยชายเสื้อ
ออกนอกกางเกงขณะอยู่ในโรงเรียน นักเรียนหญิงไม่สวมเครื่องประดับที่มีค่ามาโรงเรียน
นักเรียนไว้ทรงผมตามแบบที่โรงเรียนกำหนด นักเรียนชายคาดเข็มขัดตามแบบที่โรงเรียน
กำหนด และนักเรียนสวมกระโปรง กางเกงที่มีความยาวตามระเบียบของโรงเรียน

3.2 วินัยด้านความรับผิดชอบ พบว่า นักเรียนพัฒนาวินัย

ด้านความรับผิดชอบดีขึ้น โดยนักเรียนไม่ทิ้งเศษกระดาษ ถุงพลาสติกลงพื้น ทั้งขยะ
ลงในถังขยะ รักษาความสะอาดในห้องเรียน รักษาความสะอาดของห้องน้ำ รักษา
ความสะอาดบริเวณโรงเรียนที่ได้รับผิดชอบ ส่งงานหรือการบ้านทันตามที่ครูสั่งทำการบ้าน
ด้วยตนเองไม่ลอกเพื่อน และทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากครูอย่างจริงจัง

ไพศาล มีพร้อม (2547 : 130-134) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านตาถูก กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ดีขึ้นรวม 6 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความประหยัด ด้านมารยาทในการเดิน ด้านมารยาทในการทำความเคารพ และด้านมารยาทการแต่งกาย

สมเดช ใจหวัง (2546 : 140-142) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านไทร อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า

การฝึกอบรมดำเนินการ 3 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมเข้าค่ายอบรมพัฒนาจิต เป็นการให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติในการรู้จักสมาทานศีล การปฏิบัติสมาธิ การนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนเกิดศรัทธามุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง 2) กิจกรรมนำนักเรียนไปวัดในวันธรรมสวนะ เพื่อให้นักเรียนรู้จักปฏิบัติตนเมื่อไปอยู่ในสถานที่อันควร 3) กิจกรรมอบรมวันสุดท้ายค่านักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในด้านเป็นคนดีมีวินัยมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ กลุ่มเป้าหมายมีความกระตือรือร้น ต้องการพัฒนาตนเองและร่วมกิจกรรมตลอดการอบรม ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำแนวคิด วิธีการไปพัฒนาตนเองให้มีวินัย มีความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ การส่งเสริมพัฒนานักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ดำเนินการ 3 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมการสอนสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่าง ๆ หรือสอนสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่าง ๆ หรือสอนสอดแทรกในการนำเข้าสู่บทเรียน กิจกรรมหรือเนื้อหา 2) กิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรง เช่น การอบรมหน้าเสาธง 3) กิจกรรมบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน โดยการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนจัดบรรยายภาค และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน หรือร่วมกับชุมชน กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีความมั่นใจในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปพัฒนาตนเองได้ ปรากฏว่ากลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ให้แก่ตนเอง แต่ยังมีกลุ่มเป้าหมายส่วนหนึ่งที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำแนวคิด วิธีการไปพัฒนาตนเองในด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์

สุริโย โสมณวัฒน์ (2548 : 170) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาดำเนินงาน เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านสี่ตุ๊ก อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติงานในการจัดกิจกรรม เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ โรงเรียน โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนา 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การประสานงาน และกลยุทธ์ การกำกับติดตาม ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความรับผิดชอบในการดูแลเอาใจใส่นักเรียน และตรวจสอบพฤติกรรมนักเรียนเป็นประจำ ครูมีความรู้ความเข้าใจในงานที่ปฏิบัติอย่างดี ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมทั้ง 6 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์ ความมี วินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ ความประหยัด ความกตัญญู และความเสียสละในระดับมาก และเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคมได้

คณาพร เทียมกลาง (2551 : 161-162) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้าง คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3-4 ตามมาตรฐาน การศึกษาของชาติ โรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมหลายประการ ได้แก่ การไม่รู้จักการเก็บออมเงิน ไม่ประหยัดในการใช้สิ่งของทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ไม่สนใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ไม่สนใจสืบค้นข้อมูลทางเทคโนโลยี เข้า-ออกห้องเรียนไม่ตรงตามกำหนดเวลา ผัดผ่อน การส่งงานครูแต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน เมื่อเก็บสิ่งของได้ไม่คืนเจ้าของ ชอบทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน ชอบโกหก ไปโรงเรียนไม่ทันแถวเคารพธงชาติ และไม่ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมหน้าเสาธง เป็นต้น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ ในการพัฒนา คือ จัดทำโครงการ/กิจกรรม ดำเนินการพัฒนา 2 วงรอบ ปรากฏผลดังนี้

ผลการพัฒนางวงรอบที่ 1 นักเรียนมีปัญหา 5 ด้าน คือ ด้านการประหยัด และออม ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านการมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความ รับผิดชอบ โดยมีการพัฒนา 5 โครงการ 12 กิจกรรม พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีการพัฒนาสูงขึ้นทุกด้าน แต่เมื่อแยกตามตัวชี้วัด ยังมีพฤติกรรมที่ต้องพัฒนาในวงรอบที่ 2 ต่อไปคือ นักเรียนมีการเก็บออมน้อย ขาดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมฝากเงินในธนาคาร โรงเรียน นักเรียนขาดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ไม่สนใจสืบค้นข้อมูลทางเทคโนโลยี ไม่ชอบ

แต่งชุดกิจกรรม การปักป้ายนอกเสื้อยังไม่ครบ มีพฤติกรรมการหยิบ จับ นวของของคนอื่น โดยไม่ถือว่าเป็นความผิด รับปากครูส่งงานแต่ปฏิบัติไม่ได้ ไปโรงเรียนไม่ทันแถว และไม่ชอบเดินแถวเข้าห้องเรียน

ผลการพัฒนางรอบที่ 2 กลยุทธ์ คือ เพิ่ม 11 กิจกรรม ดำเนินการตาม โครงการเดิมและมีการพัฒนาตามวงจร PAOR ผลการดำเนินการพัฒนา พบว่า สามารถพัฒนาเพิ่มขึ้นทุกด้าน และผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับดีทุกด้าน แต่เมื่อแยกเป็นรายกลุ่ม ครู มีระดับผลการประเมินในระดับปานกลาง ด้านการประหยัดและออม และด้านความซื่อสัตย์

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Reid (1965 : 78 – 80) ได้ทำการวิจัยเรื่องศีลธรรมและการพัฒนาจิต “สอนดี หรือ ไม่” การวิจัยนี้มุ่งหมายที่จะสำรวจทัศนคติของครูเกี่ยวกับการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐาน ไว้ว่า ศีลธรรมควรจะเน้นให้มีการสอนในห้องเรียน การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์ครูใน โรงเรียนมัธยมขนาดเคโอ โก้ ด้วยการสุ่มครูที่สอนในหมวดต่าง ๆ จำนวน 150 คน เพื่อถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนศีลธรรม ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความ คิดเห็นว่า ครูทุกคนควรมีการสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับจิตใจของนักเรียนให้สูงขึ้น การสอนศีลธรรม ควรเน้นในห้องเรียน แม้ครูในหมวดต่างๆ ก็ควรสอดแทรกศีลธรรมจรรยาในวิชาของตน นอกจากนี้ยังพบว่าครูที่มีประสบการณ์สอนมากกว่าเห็นว่าศีลธรรมมีความจำเป็นที่จะต้องสอน ในห้องเรียนมากกว่าครูที่มีประสบการณ์สอนน้อยกว่า

Schulze (1987 : 43 – A) ได้ทำการศึกษาผลการใช้เทคนิคแม่แบบและวิธีสอนที่มี ต่อพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของนักเรียนอนุบาลและนักเรียนเกรด 2 ของโรงเรียนในเมืองเบน ดิมอร์ โดยมีนักเรียนกลุ่มละ 60 คน รวมเป็น 120 คน โดยใช้วิธีการศึกษา 4 วิธี คือ วิธีที่ 1 ให้ เพื่อเป็นตัวแบบและครูอธิบายตามตัวแบบ วิธีที่ 2 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครูอธิบายตาม ตัวแบบ วิธีที่ 3 ให้เพื่อนแสดงแบบและครูสอน โดยตรง วิธีที่ 4 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครู สอน โดยตรง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนในกลุ่มที่ครูสอน โดยตรงมีความซื่อสัตย์สูง กว่านักเรียนกลุ่มที่ครูอธิบายตามตัวแบบ และนักเรียนกลุ่มที่ใช้หุ่นเชิดมีความซื่อสัตย์สูงกว่า นักเรียนกลุ่มที่ให้เพื่อนแสดงแบบ

Bonawiz (2002 : 1433 – 190) ได้ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบการพัฒนา จริยธรรมของนักศึกษาที่เรียนจบวิชาจริยศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่เรียนในวิชาจริยศาสตร์มีระดับการพัฒนาจริยธรรมสูงกว่า

นักศึกษาที่มีระดับผลการเรียนเท่ากันแต่ยังไม่ได้เรียนรายวิชานี้ โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่งเรียนรายวิชาจริยศาสตร์กับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ไม่เรียนรายวิชานี้ มีคะแนนจริยธรรมศาสตร์แตกต่างกัน

Zentner (2002 : 2312-245) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบวินัยของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและระเบียบวินัยของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและระเบียบวินัยของนักเรียน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และได้กำหนดระเบียบวินัยที่สัมพันธ์กัน ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านคุณภาพ ผู้เรียนจำเป็นจะต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระดับคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนที่เป็นอยู่ และจำเป็นต้องดำเนินการให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยร่วมกันหาแนวทางที่จะให้นักเรียนเห็นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้นการให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง การปฏิบัติตนของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านคุณภาพผู้เรียน ให้นักเรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข